

Onutė Baumilienė

**LIETUVIŲ KALBOS IR
LITERATŪROS UŽDUOČIŲ
KOMPLEKTAI 7–10
KLASĖMS**

Metodinė medžiaga tautinių mažumų mokykloms,
vykdančioms ugdymo programą tautinės mažumos kalba

2018

Ugdymo plėtotės centras

Metodinę medžiagą recenzavo Meilė Čeponienė

Ši metodinė medžiaga – dar vienas bandymas palengvinti kolegų lituanistų, dirbančių tautinių mažumų mokyklose, vykdančiose ugdymo programą tautinės mažumos kalba, darbą. „Lietuvių kalbos ir literatūros užduočių komplektai 7–10 klasėms. Ruošiamės rašiniui“ parengta vadovaujantis *Pagrindinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros bendrąja programa*, rašinio mokymo ugdymo procese praktine patirtimi. Vis dėlto, kadangi visi Lietuvos Respublikos mokiniai mokosi lietuvių kalbos ir literatūros pagal tą pačią programą, tinkama ir lietuviškoms mokykloms.

Priemonė sudaryta iš dviejų dalių: 7–8 ir 9–10 klasėms. Rengiant medžiagą atsižvelgta į mokinių amžiaus raidos ypatumus, į kalbos ir literatūros mokymo(si) kontekstą (daugiakultūriškumą ir kt.); pateikta pavyzdžių, kaip dirbti su tekstu, kaip pradėti mokyti mokinius rašyti rašinius, kaip tikslingiau parinkti užduotis. Kūrybingumas ir skirtingas užduotis siejanti programos tema – skiriamieji šios mokymo priemonės bruožai.

Tikimasi, kad parengta metodinė medžiaga padės lituanistams stiprinti mokinių lietuvių kalbos ir literatūros mokymosi motyvaciją, leis ugdyti esmines vertybines nuostatas, o pateikti ugdomųjų veiklų pavyzdžiai ir rekomendacijos suteiks galimybę pedagogui, įvertinus konkrečias mokinių kalbines galimybes, kurti mokiniams į mokymosi sėkmę orientuotą lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo turinį. Mokytojai galės lanksčiai ir kūrybingai pasinaudoti pateikta metodine medžiaga – ne tik atsirinks tą, kas konkrečioje ugdymo situacijoje aktualu ir taikytina, bet plėtos medžiagą naujomis ugdymo situacijomis ir veiklomis.

Meilė Čeponienė

TURINYS

VIETŲ PRATARMĖS

JAUNAS ŽMOGUS IEŠKO GYVENIMO PRASMĖS

(7–8 klasių koncentras)

I. TEKSTŲ LYGINIMO UŽDUOTIS

Pirmas teksto suvokimo testas. Vytautas Mačernis. „Žiemos sonetai“ (24).....	7
Antras teksto suvokimo testas. Lois Lowry. „Siuntėjas“ (ištrauka).....	9
Tekstų lyginimo užduotis.....	11
Kūrybinės užduotys.....	11

II. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Christine Nostlinger. „Pirmadienį viskas kitaip“ (ištraukos).....	12
Kūrybinė užduotis.....	15

III. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Vladimir Železnikov. „Baidyklė“ (ištrauka).....	16
Kūrybinė užduotis.....	17

IV. DIKTANTAS

Iš Vytauto Mačernio laiško bičiulei.....	18
Metodinės rekomendacijos.....	18

V. ATPASAKOJIMAS

Kazys Binkis – mokytojas.....	19
Metodinės rekomendacijos.....	19

VI. TEKSTO KŪRIMO RAŠTU IR ŽODŽIU TEMOS.....

20

VII. PASTRAIPŲ KŪRIMO UŽDUOTYS.....

21

ANTIČIOS IR BIBLIJOS ŽENKLAI LITERATŪROJE

(9–10 klasių koncentras)

I. TEKSTŲ LYGINIMO UŽDUOTIS

Ovidijaus „Pasaulio sukūrimas“ ir Sigito Gedos „Lietuvos atsiradimas“	23
Kūrybinė užduotis.....	25

II. TEKSTO SUVOKIMO TESTAI

A. Nyka-Niliūnas. „Odisejo kareivis Hado karalystėje pasakoja“ (ištraukos).....	26
Kūrybinė užduotis.....	30

III. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Sofoklio „Antigonė“ (fragmentas).....	30
Kūrybinė užduotis.....	33

IV. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Horacijaus odė „Jaunimui“	34
Kūrybinė užduotis.....	37

V. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Seneka „Laiškai Lucilijui“ (88 laiško fragmetai).....	37
Kūrybinės užduotys.....	41

VI. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Donaldas Kajokas. „Apie palaidūną ir paklydėlį“ (ištrauka).....	41
Kūrybinė užduotis.....	44

VII. DIKTANTAS

Naujojo Babelio mūrininkams.....	44
Metodinės rekomendacijos.....	44

VIII. ATPASAKOJIMAS

„Prie Babilono upių, ten mes...“	45
Metodinės rekomendacijos.....	46

IX. TEKSTO KŪRIMO RAŠTU IR ŽODŽIU TEMOS.....46**X. PASTRAIPŲ KŪRIMO UŽDUOTYS.....47****NAUDOTA LITERATŪRA.....49**

VIETOJ PRATARMĖS

Kaip siūlomos užduotys siejasi su *Pagrindinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros bendrąja programa*? Kaip jas integruoti į ugdymo procesą? Peržiūrėkite lentelę, kurioje patariama, kaip naudotis metodiniu priemone, atskleidžiant jos sąsajas su programa.

Žanras ir kūrinys, naudojamas leidinyje	Kada parankiau kūrinį naudoti per mokslo metus	Autoriaus / kūrinio ir programos santykis
Teksto suvokimo testas pagal V. Mačernio „Žiemos sonetą“ (24)	1. Analizuojant V. Mačernio kūrybą 7 klasėje. 2. Kartojant V. Mačernio kūrybą 8 klasėje.	Privalomas autorius. Rekomenduojamas kūrinys
Teksto suvokimo testas pagal L. Lowry romano „Siuntėjas“ ištrauką	1. Analizuojant temą „Jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės“ 7 klasėje. 2. Kartojant 7 klasės kursą 8-oje klasėje.	Rekomenduojamas autorius. Rekomenduojamas kūrinys.
Teksto suvokimo testas pagal Ch. Nostlinger romano „Pirmadienį viskas kitaip“ ištrauką	1. Analizuojant temą „Jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės“ 7 klasėje. 2. Kartojant 7 klasės kursą 8-oje klasėje.	Rekomenduojamas autorius Rekomenduojamas kūrinys.
Teksto suvokimo testas pagal Vladimiro Železnikovo romano „Baidyklė“ ištrauką	1. Analizuojant temą „Jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės“ 7 klasėje. 2. Kartojant 7 klasės kursą 8-oje klasėje.	Rekomenduojamas autorius. Rekomenduojamas kūrinys.
Diktantas pagal V. Mačernio laišką Bronei Vildžiūnaitei	1. Išėjus V. Mačernio biografiją ir kūrybą 7 klasėje. 2. Kaip kartojimo medžiagą, norint patikrinti ilgųjų bei trumpųjų balsių ir dalyvių priesagų bei galūnių rašybą (7-9 klasėse).	Privalomas autorius.
Atpasakojimas pagal straipsnį „Gyvenu su Binkiu . Jo malkinėje“	1. Išėjus K. Binkio biografiją ir kūrybą 7 klasėje. 2. Kartojant K. Binkio biografiją 8-oje klasėje.	Privalomas autorius.
Teksto suvokimo testas pagal Ovidijaus „Pasaulio sukūrimą“ (iš „ Metamorfozių “)	1. Išėjus graikų mitus 10 klasėje. 2. Kartojant 10 klasės kursą.	Rekomenduojamas autorius. Rekomenduojamas kūrinys.
Teksto suvokimo testas pagal S. Gedos eilėraštį „Lietuvos atsiradimas“	1. Išėjus graikų mitus 10 klasėje. 2. Kartojant 10 klasės kursą. 3. Analizuojant S. Gedos poeziją 9 klasėje.	Privalomas autorius
Teksto suvokimo testas pagal A. Nykos-Niliūno eilėraštį „Odisejo kareivis Hado karalystėje pasakoja“	1. Išėjus Homero herojinius epus. 2. Analizuojant A. Nykos-Niliūno poeziją 10 klasėje.	Rekomenduojamas autorius

Teksto suvokimo testas pagal Sofoklio tragediją „Antigonė“	1. Analizuojant Sofoklio „Antigonę“ 10 klasėje. 2. Kartojant 10 klasės kursą.	Privalomas autorius. Privalomas kūrinys
Teksto suvokimo testas pagal Horacijaus odę „Jaunimui“	1. Išnagrinėjus Sofoklio „Antigonę“ 10 klasėje. 2. Aptariant kalokagatijos terminą bet kurioje klasėje, bet ne žemesnėje nei 10-ta.	Privalomas autorius. Privalomas kūrinys.
Teksto suvokimo testas pagal Senekos kūrinį „Laiškai Lucilijui“	1. Išnagrinėjus Horacijaus odę „Jaunimui“ 10 klasėje.	Rekomenduojamas autorius. Rekomenduojamas kūrinys.
Teksto suvokimo testas pagal Donaldo Kajoko esė „Apie palaidūną ir paklydėlį“	1. Išėjus Naujojo Testamento parabolę apie sūnų palaidūną 10 klasėje.	Rekomenduojamas autorius. Rekomenduojamas kūrinys.
Diktantas pagal G. Kazlauskaitės esė „Sekmadienio postilė. Naujojo Babelio mūrininkas“	1. Analizuojant Senoto Testamento pasakojimą apie Babelio bokštą (10 klasėje). 2. Aptariant modernią Senojo Testamento pasakojimo apie Babelio bokšto traktuotę (bet kurioje klasėje)	Rekomenduojamas biblinis įvaizdis.
Atpasakojimas pagal Br. Radzevičiaus apsakymą „Prie Babilono upių, ten mes...“	1. Išnagrinėjus biblinius pasakojimus ir Naujojo Testamento parabolę 10 klasėje. 2. Ruošiantis rašiniui tėvynės tema.	Rekomenduojamas autorius.

Be devynių teksto suvokimo testų, iš kurių du – dviejų tekstų lyginimai, knygelėje yra po du diktantus bei atpasakojimus. Pastarosios užduotys lydimos metodinių pasiūlymų. Taip pat parengta dvylika kūrybinių užduočių; paaiškinta apie du šimtus žodžių, galbūt sunkiau suprantamų kitakalbiamis.

Siūloma keturiolika teksto kūrimo žodžiu ir raštu temų pagal išnagrinėtus kūrinius, parašytus diktantus ir atpasakojimus. Be to, mokiniams siūloma padėti užbaigti penkias rašinio pastraipas, įtvirtinančias įvairius gebėjimus.

Šie žingsniai atspindi siekį kuo įvairiau organizuoti mokymą(si), ypač rengiantis rašyti rašinį.

Mokytoja ekspertė Onutė Baumilienė

JAUNAS ŽMOGUS IEŠKO GYVENIMO PRASMĖS /7-8 KLASIŲ KONCENTRAS/

I. TEKSTŲ LYGINIMO UŽDUOTIS

1. Pirmas teksto suvokimo testas

Vytautas Mačernis. „Žiemos sonetai“

24

Būk, gyvenime, man neteisingas,
Būk **versmė**¹ patyrimų karčių
Ir sunkių pralaimėjimų **ringas**²,
Iš kurio grįžčiau pilnas žaizdų, –

Bet būk didelis ir vienkartinis,
Pažymėtas didžiųjų kančių, –
Skausmo **platumos**³ – mano tėvynė:
Jas **išplėsk**⁴ begalybėn, meldžiu!

Sūkury⁵ nuolatinės kovos
Niekada palankiai nešypsoki
Ir nuo laimės laikyki **atokiai**⁶.

Man neduoki draugų, mylimos –
Švelnumu jie mane pražudys –
Mirsiu aš, mirs kovos **troškulys**⁷.

Klausimai ir užduotys.

¹ **Versmė** – šaltinis.

² **Ringas** – bokso aikštelė.

³ **Platumos** – plačios, erdvios vietos.

⁴ **Išplėsti** – padidinti ribas.

⁵ **Sūkury** – sukimasis, verpetas.

⁶ **Atokiai** – per atstumą.

⁷ **Troškulys** – noras gerti.

1. 1. Nurodykite, kas šio soneto **adresantas**⁸, o kas – **adresatas**⁹?

(2 tšk.)

1. 2. Kaip argumentą pateikite po citatą:

Adresantas _____

Adresatas _____

(2 tšk.)

2. Remdamiesi tekstu, užpildykite lentelę:

Citata	Meninė priemonė	Jos reikšmė tekste
„ <u>versmė</u> patyrimų karčių“		
„ <u>sunkių</u> pralaimėjimų <u>ringas</u> “		
„ <u>didelis</u> ir <u>vienartinis</u> “		
„ <u>Skausmo</u> platumos – mano tėvynė: Jas išplėsk begalybėn, <u>meldžiu!</u> “	1. 2.	
Sūkury <u>nuolatinės</u> kovos		
Man neduoki draugų, mylimos – <u>Švelnumu</u> jie mane <u>pražudys</u> –		
<u>Mirsiu</u> aš, <u>mirs</u> kovos troškulys.		

(8 tšk.)

3. Vienu sakiniu nusakykite soneto temą.

(1 tšk.)

4. Kaip klausimą suformuluokite eilėraščio problemą.

(1 tšk.)

5. Savais žodžiais įvardykite soneto pagrindinę mintį (idėją).

(2 tšk.)

⁸ **Adresantas** – siuntėjas.

⁹ **Adresatas** – gavėjas.

2. Antras teksto suvokimo testas.

Lois Lowry. „Siuntėjas“ (ištrauka)

– *Kodėl?* – po vieno kankinamo prisiminimo, kuriame jis buvo atstumtas ir nepamaitintas, o nuo alkio jo tuščią **išsipūstų**¹⁰ pilvą **raižė**¹¹ **nepakeliami diegliai**¹², paklausė jis, gulėdamas lovoje ir dejuodamas. – Kodėl jūs ir aš turime saugoti skausmingus prisiminimus?

– Jie suteikia mums išminties, – atsakė Siuntėjas. – Be išminties aš negalėčiau atlikti savo pareigos kaip Vyresniųjų komiteto patarėjas, kai jie pašaukia.

– Tačiau kokios išminties jums suteikia alkis? – sudejavo Jonas. Jam dar skaudėjo pilvą, nors prisiminimas buvo pasibaigęs.

– Prieš keletą metų, – ėmė pasakoti jam Siuntėjas, – kai tu dar nebuvai gimęs, daugybė piliečių Vyresniųjų komitetą **užvertė**¹³ prašymais. Jie norėjo padidinti gimimų skaičių. Norėjo, kad kiekvienai Gimdytojai būtų skirta gimdyti ne tris, o keturis kartus, kad padaugėtų gyventojų ir atsirastų daugiau Darbininkų. <...> Vyresniųjų komitetas paprašė mano patarimo, – pasakė Siuntėjas. – Jiems tas prašymas irgi atrodė suprantamas, bet mintis buvo nauja, ir jiems prireikė mano išminties.

– Ir jūs **pasitelkėte**¹⁴ savo prisiminimus?

– Taip. Ir pats stipriausias buvo bado prisiminimas. Jis siekė daugelį ankstesnių kartų. *Šimtmečius*. Gyventojų skaičius buvo taip išaugęs, jog visur siautėjo badas. Alkis ir badas sukėlė karų **protrūkį**¹⁵.

Karų? Šitos sąvokos Jonas dar nežinojo. Bet alkis jam jau buvo pažįstamas. Jis nesąmoningai pasiglostė pilvą ir vėl atsiminė, koks skausmas kyla, kai nepavalgai.

– Vadinasi, jūs viską jiems nupasakojote?

– Jie nenori girdėti apie skausmą. Jie tik ieško patarimo. Ir aš paprasčiausiai patariau jiems nedidinti gyventojų skaičiaus.

– Bet sakėte, kad tai buvo dar man negimus. Jie labai retai kada kreipiasi patarimo. Tiktai kada... kaip jūs ten sakėte? Kai susiduria su visiškai nauja problema. Kada tai buvo paskutinį kartą?

– Ar tu prisimeni tą dieną, kai virš bendruomenės praskriejo lėktuvas?

– Taip. Aš tada išsigandau.

– Štai tada ir buvo paskutinis kartas. Jie norėjo jį pašauti, bet kreipėsi į mane patarimo. Aš liepiau palaukti.

– Bet iš kur jūs žinojot? Iš kur žinojote, kad lakūnas pasiklydo?

– Aš nežinojau. Aš rėmiausi išmintimi, praeities patirtimi. Žinojau, kad praeityje būdavo tokių atsitikimų – siaubingų atsitikimų, – kai žmonės sunaikindavo vieni kitus per skubėjimą, iš baimės ir taip pražūdavo patys.

Jonas kažką suprato.

– Vadinasi, – iš lėto pasakė jis, – jūs turite ir naikinimo prisiminimą. Ir jį taip pat privalote man perteikti, nes man reikia įgyti išminties.

¹⁰ **Išsipūsti** – padidėti.

¹¹ **Raižyti** – skaudėti.

¹² **Nepakeliami diegliai** – didžiuliai skausmai.

¹³ **Užversti** – daug prikrauti.

¹⁴ **Pasitelkti** – pasikviesti.

¹⁵ **Protrūkis** – staigus prasiveržimas.

Siuntėjas linktelėjo.

– Bet tai bus skausminga, – pasakė Jonas. Ir tai nebuvo klausimas.

– Siaubingai skaudės, – patvirtino Siuntėjas.

– Bet kodėl *kiekvienas* pats negali saugoti atminties? Man atrodo, būtų šiek tiek lengviau **pasiskirsčius**¹⁶ prisiminimus. Nei jums, nei man nereiktų patiems tiek daug kentėti, jeigu dalyvautų visi.

Siuntėjas atsiduso.

– Tu teisus, – pasakė jis. – Bet tada kiekvieną **slėgtų**¹⁷ skausmo našta. Jie šito nenori. Ir tai tikroji priežastis, kodėl Saugotojas jiems toks gyvybiškai būtinas ir taip gerbiamas. Jie išsirinko mane ir tave, kad **nusimestų**¹⁸ tą našta nuo savo pečių.

Iš anglų kalbos vertė Viltaras Alksnėnas

Klausimai ir užduotys.

6. Kokia Jono ir Siuntėjo bendravimo priežastis?

(1 tšk.)

7. Savais žodžiais suformuluokite atsakymą, kodėl žmonijai reikia skausmingų prisiminimų.

(1 tšk.)

8. Kokį skausmingą prisiminimą Siuntėjas jau perdavė Jonui, kokio – dar ne?

(2 tšk.)

9. Kokiu tikslu prisimenamas pasiklydęs lakūnas?

(2 tšk.)

10.1. Savais žodžiais kaip teiginį suformuluokite tekste aptariamą problemą.

(1 tšk.)

10.2. Kodėl šios problemos nesprenžia bendruomenė, kurioje gyvena Siuntėjas ir Jonas?

(1 tšk.)

¹⁶ **Pasiskirstyti** – pasidalinti.

¹⁷ **Slėgti** – spausti.

¹⁸ **Nusimesti** – sumažinti.

10.3. Kaip vertinate tokią bendruomenę? Kodėl?

(2 tšk.)

11. Savais žodžiais suformuluokite pagrindinę teksto mintį.

(2 tšk.)

3. Tekstų lyginimo užduotis

12. Nurodykite, kas sieja abu tekstus.

(1 tšk.)

13. Kuo tekstai skiriasi?

(2 tšk.)

Vertinimo lentelė

TĄŠKAI	31–30	29–27	26–24	23–21	20–18	17–14	13–11	10–8	7–5
BALAI	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis (1). Perskaitykite skirtingomis intonacijomis V. Mačernio sonetą: ironiškai, sentimentaliai, dramatiškai ir pan. Padiskutuokite su bendraklasiais, kokių prasmų eilėraščiui suteikia **skirtingos intonacijos**? Kokia, jūsų nuomone, labiausiai tinkama? Kodėl?

Kūrybinė užduotis (2). Parašykite **siužetą**, fantastinio romano „Siuntėjas“ fragmento tęsinį, ir suvaidinkite klasės draugams. Naudokitės **siužeto schema**: užuomazga (įvykis, nuo kurio prasideda veiksmas) – veiksmo raida (įvykiai) – kulminacija (aukščiausias jausmų pakilimo taškas) – atomazga (pabaiga, konflikto išsprendimas).

II. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Christine Nostlinger. „Pirmadienį viskas kitaip“

(ištraukos)

1. Kati¹⁹ taip svarstydamą²⁰ žiūrėjo priešais save, ir staiga jos žvilgsnis užkliuvo už žurnalo, gulinčio ant kilimo prie televizoriaus. Viršelyje buvo nufotografuota estrados dainininkė. Kati įsižiūrėjo į viršelio nuotrauką, paskui pašoko nuo sofos, griebė žurnalą ir sušuko:

– Gerai, **Ledi**²¹! Kirpk mane, bet tiktai šitaip!

Ji mosavo žurnalu jai prieš nosį. Ledi **nutvėrė**²² jį ir įsižiūrėjo į estrados dainininkę.

– Tu turbūt **kuoktelėjai**²³, – sumurmėjo ji.

– Visai ne. – Kati nusijuokė. – Tiktai taip noriu nusikirpti. Aną savaitę per televiziją irgi mačiau tokią. Tai bent **ševeliūra**²⁴, ar ne?

Ledi padėjo į šalį žurnalą.

– Tavo mama man **akis iškabins**²⁵, jeigu aš tave taip **nuskabysiu**²⁶, mano miela!

– Juk mano reikalas, kaip aš apsikirpusi, ar ne taip? – sušuko Kati.

– Apskritai taip, – sutiko Ledi.

– Na matai! – sušuko Kati. <...>

– Taip apsikirpusią visi tave laikys **panke**²⁷, – tarė Ledi.

Na ir kas? – Kati tai nepadarė jokio įspūdžio.

– Žmonės nemėgsta pankų, – paaiškino Ledi.

– Kodėl? – paklausė Kati.

– Užtat kad jie kitokie... <...>

– Tai jie elgiasi kvailai, – pasakė ji. – Be to, aš nepasikeisiu, jeigu kitaip nusikirpsiu!

– Tačiau tie, kurie tavęs nepažįsta, to nežinos. – Ledi vis labiau **nekantravo**²⁸. <...>

– Mama mane pažįsta, – nutraukė ją Kati... <...> Visada turiu daryti taip, kaip kiti nori. Ir atrodyti taip, kaip liepia kiti. Ir kalbėti, kaip kitiems patinka. Ir per televiziją žiūrėti, ką kiti nori. Ir valgyti, ir žaisti, ir skaityti, ką kiti liepia. Mokykloj. Grupėj. Ir pas mamą. Niekada nevalia elgtis taip, kaip noriu. Bent jau apsikirpti turėtų būti galima kaip patinka, jeigu jau reikia kirptis!

– Gerai, tada negaištam! <...>

¹⁹ **Kati**, arba **Katerina Rumpel** – pagrindinė veikėja.

²⁰ **Svarstyti** – vertinti turimus duomenis. Čia: svarstydamą – vertindama.

²¹ **Ledi** – sutrumpintas Katerinos senelės vardas.

²² **Nutverti** – pačiupti.

²³ **Kuoktelėti** – išprotėti.

²⁴ **Ševeliūra** – šukuosena.

²⁵ **Iškabinti akis** – išplūsti, iškeikti.

²⁶ **Nuskabyti** – nuskinti. Čia: labai smarkiai apkirpti.

²⁷ **Pankas** – subkultūros atstovas, dėvintis kuo įvairesnių spalvų rubūs bei kuo labiau nusėtais kvadratėlių raštais. Dažnas su skiautere. Daugiausiai klausosi punkrocko, ska, oi ir kitokios muzikos pagal kurią krato savo spalvotas skiauteres. (Iš „Jaunimo žodyno“)

²⁸ **Nekantrauti** – neturėti kantrybės, nerimauti.

Kati atsimerkė ir įsmeigė akis į veidrodį. Į ją iš tenai **spoksojęs**²⁹ vaikas atrodė visai nepažįstamas, bet nepaprastai įdomus. Ji atsargiai pasičiupinėjo violetine, žalia ir rausva spalva **mirguliuojančią**³⁰ **irokėžišką**³¹ **skiauterę**³² ir plikus **dygius**³³ **ruožus**³⁴ abipus tos grožybės.

– **Padūkimas**³⁵, – pasakė išdidžiai. <...>

2. – Man taip patinka, – rėkė Kati. – O tau nebūtinai turi patikti! Kaip aš atrodau – mano reikalas!

– Ak taip? – sušuko mama, pagriebė nuo lentynėlės dideles žirkles <...> Viskas įvyko taip greitai, kad kol Kati spėjo susivokti, abu jos **pastiri**³⁶, **margai**³⁷ nupurkšti plaukų kuokštai jau gulėjo ant žemės. Tada Kati taip sukliko, kad tikrai nuaidėjo per visą namą. <...>

„Vaikas yra tiesiog nieko vietoj, – galvojo Kati. – Viską jis turi pakęsti. Vien todėl, kad yra mažas ir silpnas, didelis ir stiprus gali ateiti, paimti žirkles ir nukirpti plaukus! Dideli daro ką nori, o maži turi klausyti. Su vaikais galima nesiskaityti! Jeigu kas nors ateitų ir **nurėžtų**³⁸ mamai žirklemis raudonus kaip pomidorai **karčiukus**³⁹, tai mama galėtų pasišaukti pagalbon policiją, ir tą žmogų pasodintų į kalėjimą. O aš nieko negaliu pasišaukti pagalbon. Tuo tarpu mažiems ir silpniems daug labiau reikia pagalbos“. <...>

3. Mama atsiduso.

– Ko tu iš manęs nori, Kati? – paklausė ji. – Ką man daryti, kad tu ant manęs nebepyktum?

– Turi suprasti, – atsakė Kati, – kad mano plaukai yra mano plaukai ir aš juos galiu nešioti kaip noriu!

– Aš negaliu, – pasakė mama.

Kati prisėdo prie jos.

– Aš suprantu, – kalbėjo ji, – kad tėvai turi vaikams daug ką drausti ir daug kur **primesti**⁴⁰ savo valią. Į mokyklą jie turi nori nenori eiti, o balkono turėklais vaikščioti nevalia. <...> Gerti vaistus reikia. Bėgti per gatvę, kai dega raudona šviesa, nevalia. Valytis dantis reikia. **Kniaukti**⁴¹ pinigų nevalia. Tačiau šukuosena visai kas kita, čia negalima nei savo valios primesti, nei drausti!

– Bet tai, kas tau **styrojo**⁴² ant galvos, buvo ne šukuosena, – sušuko mama, – o, o...

Ji nutilo, nes neįstengė rasti tinkamo žodžio.

– **Pasaulėžiūra**⁴³, – padėjo jai Kati džiaugdama, kad įsidėmėjo tą <...> žodį. – Turėti savo pasaulėžiūrą aš taip pat galiu!

²⁹ **Spoksoti** – įtemptai žiūrėti.

³⁰ **Mirguliuoti** – mirgėti, žibėti.

³¹ **Irokėžiška** – panaši į indėnų, indėniška.

³² **Skiauterė** – gaidžio išauga ant kaktos.

³³ **Dygius** – aštrus, duriantis.

³⁴ **Ruožas** – juosta, brūkšnys.

³⁵ **Padūkimas** – pasiutimas, pakvaišimas.

³⁶ **Pastiras** – nelankstus.

³⁷ **Margai** – įvairiomis spalvomis.

³⁸ **Nurėžti** – čia: nukirpti.

³⁹ **Karčiukai** – plaukų kirpčiukai.

⁴⁰ **Primesti** – duoti.

⁴¹ **Kniaukti** – čia: vogti.

⁴² **Styroti** – būti atsikišusiam, stovėti.

⁴³ **Pasaulėžiūra** – pažiūrų į pasaulį visuma.

– Pasaulėžiūrą, – sumurmėjo mama, – tu net nesupranti, ką tai reiškia!

Kati praleido tai pro ausis.

– Paaiškink man pagaliau protingai, – sušuko ji, – kodėl negalima nešioti irokėziškos skiauterės?

– Todėl, – tarė mama, – todėl... <...>

– Todėl, kad ji nepatinka tau, Hüber⁴⁴ arba kaimynei, – atsakė Kati, – argi čia paaiškinimas? Man, pavyzdžiui, taip pat nepatinka nei tavo, nei Hüber, nei mūsų kaimynės šukuosenos!

– Duok man pagalvoti, – suniurnėjo mama. <...> – Klausyk, Kati, – tarė ji, – aš viską **apsvarsčiau**⁴⁵! Nešiok plaukus, kaip tau patinka. Dėl manęs, tegu ir trys dešimtys šepečių styros ant galvos. Dažyk juos nors ir visom vaivorykštės spalvom. Aš pasielgiau neteisingai!

Kati pasičiupinėjo savo pliką galvą. Ji džiaugėsi, kad susitaikė su mama, ir buvo patenkinta, kad turi tokią mamą, kuri viską supranta ir pripažįsta savo klaidas.

Iš vokiečių kalbos vertė Teodoras Četrauskas

Klausimai ir užduotys.

1. Naudodamiesi pirmu fragmentu, užpildykite lentelę:

Veikėja	Veikėjos charakteristika	Argumentai
Kati	1. 2.	1. 2.
Ledi	1. 2.	1. 2.

(4 tšk.)

2. Kokią problemą išgyvena Kati? Įvardykite ją kaip klausimą. (Naudokitės pirmu fragmentu.)

(2 tšk.)

3. Kaip po pasikeitimo save vertina Kati? Argumentuokite citata. (Remkitės pirmu fragmentu.)

(2 tšk.)

4. Vienu sakiniu nusakykite antrojo fragmento temą.

(1 tšk.)

⁴⁴ **Hüber** – Kati klasės auklėtoja.

⁴⁵ **Apsvarstyti** – apgalvoti.

5. Pacituokite antrojo fragmento problemą.

(1 tšk.)

6. Pacituokite antrosios ištraukos pagrindinę mintį (idėją).

(1 tšk.)

7. Remdamiesi trečiuoju fragmentu, trumpai nusakykite Kati ir jos mamos konflikto esmę.

(2 tšk.)

8.1. Į kokius kompromisus leidžiasi Kati, aiškindama vaikų ir suaugusių santykius. Išvardykite bent du kompromisus.

(2 tšk.)

8.2. Kodėl šukuosena tampa tuo ginčų objektu, dėl kurio Kati nenori nusileisti mamai?

(2 tšk.)

9. Remdamiesi trečiu fragmentu, apibendrintai įvardykite, kas svarbiausia ginčiuose?

(1 tšk.)

Vertinimo lentelė

TĄŠKAI	18		17–16	15–14	13–12	11–10	9	8–7	6–5	4–3
BALAI	10		9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis. Parašykite **laišką** Kati, t. y. Katerinai Rumpel. Ką svarbaus norėtumėte jai pasakyti? Kokia patirtimi pasidalyti?

III. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Vladimir Železnikov. „Baidyklė” (ištrauka)

– Aš tave išdaviau! – Lenka, siaubo ir baimės apimta, pažvelgė į Nikolajų Nikolajevičių ir vargais negalais ištarė: – Aš gėdijausi tavęs... kad tu vaikštai... **lopiniuotas**⁴⁶... senais **kaliošais**⁴⁷. Iš pradžių aš to nepastebėdavau, na, nekreipiau dėmesio. Na, senelis kaip senelis. O paskui sykį Dimka mane paklausė, kodėl tu vaikštai kaip elgeta? Iš jo, sako, visi juokiasi ir pravardžiuoja Lopiniuočiu. Tada **akyliu**⁴⁸ pažiūrėjau į tave ir pamačiau, kad tikrai tu visas **sulopytas**⁴⁹... Ir paltas, ir švarkas, ir kelnės... Ir pusbačiai taisyti pertaisyti, geležinėmis pasagėlėmis pakaustyti, kad ne taip greit nusinešiotų.

Lenka nutilo.

– Manai, kad aš tada puoliau Dimką kumščiais, kai jis man šitaip pasakė? Manai, stojau ginti tavęs? Manai, paaiškinau, kad visus pinigus tu išleidi paveikslams? Ne, seneli! Ne!.. Nepuoliau! Atvirkščiai, ėmiau tavęs gėdytis. Vos pamatau gatvėje – **šmurkšt**⁵⁰ **į pavartę**⁵¹ ir lydžiu akimis, kol tu dingsti už kampo. O tu, būdavo, eini taip pamažu... Kas žingsnis činkt **činkt**⁵² geležinės pasagėlės... Matyt, apie kažką užsigalvojęs. Atrodydavai toks vienišas, tartum visi tave būtų **apleidę**⁵³.

– Netiesa, – pasakė Nikolajus Nikolajevičius, – aš atrodau išdidus. Žmonių akyse aš visados **krūtinę išpūtęs**⁵⁴.

– Bet juk aš tave patyliukais sekdavau, tu nė nežinodavai, kad reikia krūtinę išpūsti, – kaltai pasakė Lenka. – Išėitų, lyg peiliu į nugarą?..

– Eik tu, fantazuotoja! – Nikolajus Nikolajevičius greit pasilenkė ir ėmė varstyti pusbačio raištelį.

Jam norėjosi paslėpti nuo Lenkos akis, kurios dėl nesuprantamos priežasties (pirmą kartą per pastaruosius dešimt metų) **pritvino**⁵⁵ ašarų. Pasitaikydavo jam ir anksčiau verkti, kai fronte žūdavo draugas, kai laidėjo žmoną, o per pastaruosius dešimt metų neatsiminė, kad būtų taip daręs.

– Paklausk, seneli! – siaubo apimta, Lenka **pasidavė į priekį**⁵⁶. – O gal tu kada nors pastebėjai, kad aš nuo tavęs slapstausi?..

– Nepastebėjau!.. – tvirtai atsakė Nikolajus Nikolajevičius ir atsitiesė. – Nė karto nepastebėjau.

⁴⁶ **Lopiniuotas** – sulopytais drabužiais.

⁴⁷ **Kaliošai** – guminis apavas, maunamas ant bato.

⁴⁸ **Akyliu** – atidžiau.

⁴⁹ **Sulopytas** – tas, kurio rūbų skylės užtaisytos lopais.

⁵⁰ **Šmurkšt** – ištiktukas vietoj veiksmazodžio *šmurkštelėti* - greitai kur nors įlįsti.

⁵¹ **Į pavartę** – į vietą prie vartų.

⁵² **Činkt** – ištiktukas vietoj veiksmazodžio *činktelėti* – staiga suduoti.

⁵³ **Apleisti** – pamesti, palikti be priežiūros.

⁵⁴ **Išpūsti krūtinę** – atstatyti, iškišti į priekį krūtinę.

⁵⁵ **Pritvinti** – prisirinkti, priplūsti.

⁵⁶ **Pasiduoti į priekį** – palinkti.

– Pastebėjai, pastebėjai!.. O aš dar maniau, kad esu gailestinga. Kaip aš galiu būti gailestinga, jei tavęs gėdijausi?! – Ir tartum atskleidė sau baisią tiesą: – Vadinasi, jei tu tikrai būtum elgeta, alkanas ir **apdriskęs**⁵⁷, tai aš tada tiesiog nuo tavęs pabėgčiau? (Iš rusų kalbos vertė Viktoras Miliūnas)

Klausimai ir užduotys.

1. Pateikite du argumentus, kodėl iš Nikolajaus Nikolajevičiaus daugelis šaiposi. Remkitės Dimkos nuomone.

(2 tšk.)

2. Kodėl graužiasi Nikolajaus Nikolajevičiaus anūkė Lenka? Nurodykite dvi priežastis.

(2 tšk.)

3. Savais žodžiais suformuluokite tikrąją priežastį, kodėl Nikolajaus Nikolajevičiaus vaikšto apdriskęs.

(1 tšk.)

4. Paaiškinkite sakinį, charakterizuojantį Lenkos senelį: „Žmonių akyse aš visados krūtinę išpūtęs.“

(1 tšk.)

5. Kodėl Lenkos senelis susigraudina?

(2 tšk.)

6. Pacituokite sakinį, kuris rodo, jog Lenka savikritiška.

(1 tšk.)

7. Savais žodžiais suformuluokite pagrindinę teksto mintį.

(2 tšk.)

Vertinimo lentelė

TAŠKAI	11	10	9	8	7	6–5	4	3	2
BALAI	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis. Sukurkite nedidelį **apsakymą** pavadinimu „Žmogų sutinka pagal apdarą, o palydi pagal protą“.

⁵⁷ **Apdrikti** – apiplyšti.

IV. DIKTANTAS

Iš Vytauto Mačernio laiško bičiulei

Ta vasara niekada **neišdils**⁵⁸ man iš atminties. Ji praleista kartu su Lietuvos pajūrio ir kitų vietovių jaunuoliais. Tarp jų ir mes buvome laimingi. Tai paskutinė vasara tokio jauno ir nerūpestingo gyvenimo šventės, praleistos gimtajame krašte.

Mane džiugino vasara, tas nerūpestingumas ir jaunystės jėgų **neribotumas**⁵⁹. Džiaugsmas buvo toks mielas, savas, artimas ir nesibaigiantis. Jis buvo naivus, nes mes džiaugėmės kiekvienu garsu, vaizdu ir buvome nekritiškai sau. Kai kas rašė, kad esu nuliūdęs ir per daug dėl kažko susimąstęs. Tiesa, nes jaučiu ne visada taip gyvenimą prieš akis **išsiskleidusi**⁶⁰, kaip mes manome.

Šitas idealo ir tikrovės **neatitikimas**⁶¹ kelia mums aštrių konfliktų. Bet mūsų svajonės dėl to neturi užgesti arba sumažėti. Jos turi būti drąsios ir **nepalaužiamos**⁶². Juk jaunystė skirta heroizmui ir pasiaukojimui, o ne žaislams. Šitoks gyvenimas yra tikras gyvenimas. (128 žodžiai)

Pagal Vytautą Mačernį

Metodinės rekomendacijos

1. Prieš rašant diktantą informuoti mokinius, jog fragmentas yra iš poeto Vytauto Mačernio laiško bičiulei Danguolei Jackevičiūtei. Laiškas rašytas 1939 m., prieš ruošiantis studijuoti Kauno Vytauto Didžiojo universitete (ten poetas pasirinktų anglų kalbos ir literatūros studijas).
2. Sunkesnius žodžius paaiškinti (tekste jie paryškinti, paaiškinimus rasite po tekstu).
3. Tikrinama ilgųjų bei trumpųjų balsių ir dalyvių priesagų bei galūnių rašyba.

⁵⁸ **Neišdilti** – neišnykti, nedingti.

⁵⁹ **Neribotumas** – ribų nebuvimas.

⁶⁰ **Išsiskleisti** – čia: atsiverti.

⁶¹ **Neatitikimas** – čia: kontrastas.

⁶² **Nepalaužiama (svajonė)** – nesusilpninama, nesugniuždoma.

V. ATPASAKOJIMAS

Kazys Binkis – mokytojas

Poetas Kazys Binkis mokytojavo mažame Pāpilio miestelyje netoli Biržų. Jis ten įsikūrė su mama name Pirmojo pasaulinio karo metais. Pirmame namo aukšte **mokytojavo**⁶³, čia turėjo ir savo darbo kambarį. Po laiptais buvo maža virtuvėlė, krosnis, ant kurios žiemą, kai keliai būdavo **užpustyti**⁶⁴, **apnakvindindavo**⁶⁵ savo mokinius. Dabar namui daugiau nei šimtas metų. Jau **priemenėje**⁶⁶ neryški pavakario šviesa gaubia senus **rakandus**⁶⁷, džiovintų žolynų glėbius, atrodytų, paties poeto čia suneštus ir paliktus. Ant spintos dulka senas radijo aparatas.

Poeto rašomasis stalas atkeliavo iš Kazio Binklio buto Kaune. Ji padovanojo poeto sūnus Gerardas. Stalas atrodo taip, tarsi ir dabar naudojamas – nudėliotas originaliomis poeto knygelėmis, rankraščiais, į arbatinuką įmerkta žydinti šakelė. Jei medžiai būtų nesužaliavę, per langą matytumėte jo gimtuosius **Gudelius**⁶⁸, kur jis užaugo ir ėmęs **krėsti šunybes**⁶⁹ buvo pramintas **vėjavaikiu**⁷⁰. O krėtė **ne iš blogos valios**⁷¹. Pradėjęs lankyti mokyklą tėvo jau buvo išmokytas skaityti ir rašyti, tad klasėje nelabai turėjo ką veikti.

Tačiau kai pats mokytojavo, jam šis darbas atrodė šventas. Kaip pasakoja žmonės, Papilyje Binkis vaikus surinko iš visų apylinkių. Patikrinęs, kas kiek ko moka, paskirstė į keturias klases, susodino dviejuose kambariuose ir su visais vienas dirbo. Jis daug kam yra sakęs, kad kiekvienam bent kiek gyvenime reikia padirbėti mokytoju. (197 žodžiai)

Pagal Editą Lansbergienę

Metodinės rekomendacijos

1. Sunkesnius žodžius paaiškinti žodžiu ar net užrašyti ant lentos (tekste jie paryškinti, paaiškinimus rasite po tekstu).
2. Atkreipti dėmesį, kad atpasakojimas sudarytas ir trijų temų: rašytojo Kazio Binkio namas Pāpilio miestelyje, poeto rašomasis stalas, Binkio požiūris į mokytojavimą.

⁶³ **Mokytojauti** – dirbti mokytoju.

⁶⁴ **Užpustyti** – užnešti sniegu.

⁶⁵ **Apnakvindinti** – suteikti nakvynę.

⁶⁶ **Priemenė** – prieangis, gyvenamojo namo dalis prie lauko durų.

⁶⁷ **Rakandai** – seni neberekalingi baldai.

⁶⁸ **Gudeliai** – kaimas, rašytojo Kazio Binkio gimtinė.

⁶⁹ **Krėsti šunybes** – išdykauti.

⁷⁰ **Vėjavaikis** – nerimtas žmogus, pliuškis.

⁷¹ **Ne iš blogos valios** – nenorėdamas pikto.

3. Taip pat atkreipti dėmesį, jog kiekvienoje pastraipoje, aprašant vis naują temą, charakterizuojamas pats poetas: pirmoje atkreipiamas dėmesys į Kazio Binkio jautrumą savo mokiniais; antroje mėginamas pateisinti jo vėjavaikiškumas; trečioje – aptariamas poeto požiūris į mokytojo darbą.

4. Galima pasiūlyti parašyti pastraipą „Ar pritariate Kazio Binkio minčiai, jog kiekvienam bent kiek reikia padirbėti mokytoju?“ Tekste turi būti argumentuojama.

VI. TEKSTO KŪRIMO RAŠTU IR ŽODŽIU TEMOS

Nr.	Temos pavadinimas	Tekstai pasirinkti
1.	Kaip jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ V. Mačernis. „Žiemos sonetai“ (24) ➤ „Kazys Binkis - mokytojas“ ➤ „Iš Vytauto Mačernio laiško bičiulei“
2.	Ar jaunam žmogui reikia kančios?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ V. Mačernis. „Žiemos sonetai“ (24) ➤ Lois Lowry. „Siuntėjas“
3.	Kodėl svarbu išsaugoti net ir skausmingus prisiminimus?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ V. Mačernis. „Žiemos sonetai“ (24) ➤ Lois Lowry. „Siuntėjas“
4.	Kodėl jaunam žmogui svarbu apginti savo pasaulėžiūrą?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ V. Mačernis. „Žiemos sonetai“ (24) ➤ Christine Nostlinger. „Pirmadienį viskas kitaip“ ➤ Vladimir Železnikov. „Baidyklė“
5.	Kodėl idėjos svarbesnės už išvaizdą?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ „Iš Vytauto Mačernio laiško bičiulei“ ➤ Vladimir Železnikov. „Baidyklė“
6.	Ar pritariate Vytauto Mačernio minčiai, jog „jaunystė skirta heroizmui ir pasiaukojimui, o ne žaislams“?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ V. Mačernis. „Žiemos sonetai“ (24) ➤ „Iš Vytauto Mačernio laiško bičiulei“ ➤ Lois Lowry. „Siuntėjas“
7.	Kodėl svarbu rūpintis kitais?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vladimir Železnikov. „Baidyklė“ ➤ „Kazys Binkis – mokytojas“
8.	Kodėl svarbu būti jautriam kitų skausmui?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Lois Lowry. „Siuntėjas“ ➤ Vladimir Železnikov. „Baidyklė“

VII. PASTRAIPŲ KŪRIMO UŽDUOTYS

1. Remdamiesi narginėtu V. Mačernio sonetu, padėkite parašyti rašinio „Kaip jaunas žmogus ieško gyvenimo prasmės?“ pastraipą. Pastraipą komponuojama tokiu būdu: **teiginys – argumentai – išvada**. Prisiminkite, jog **tinkamai pavartota citata yra puikus argumentas**.

Užpildykite tuščias pastraipos vietas, įrašydami į jas tinkamas citas.

Gyvenimo prasmės galima ieškoti įvairiai: klaidžiojant ir klystant arba klaūstant kitų patarimų, o gal net užuojautos. Poeto Vytauto Mačernio „Žiemos sonetų“ (24) žmogus savo gyvenimo kelio nori ieškoti pats. Jis teigia, jog artimieji jį pražudys, nes saugos nuo galimų nelaimių, skausmingų patirčių. Soneto kalbantysis atvirai teigia, jog nebijo kančios. Todėl į gyvenimą jis kreipiasi taip: _____ Kančia vertinga, nes teikia patirties, grūdina žmogų. Lyrinis „aš“ supranta, jog net ir pralaimėjimas gali būti vertingas. Ne veltui gyvenimo prašo: _____ Vadinasi, jaunas žmogus gyvenimo prasmės ieško klysdamas, mokydamasis iš savo klaidų.

Pataba: Kurdami pastraipą, mokiniai mokysis tinkamai panaudoti kūrinio citas.

2. Remdamiesi išnagrinėta Lois Lowry romano „Siuntėjas“ ištrauka, padėkite parašyti rašinio „Kodėl svarbu išsaugoti net ir skausmingus prisiminimus?“ pastraipą. Pastraipą komponuokime tokiu būdu: **teiginys – argumentai – išvada**. Prisiminkite, jog **argumentas gali būti jūsų atpasakotas kūrinio fragmentas**.

Užpildykite tuščias pastraipos vietas, įrašydami į jas tinkamus pasakojimus.

Dažnai žmonija gyvena taip, kad išvengtų skausmo. Tai natūralu, nes skausmas sukelia liūdesį, o kartais ir baimę. Ypač nesinori dar kartą išgyventi kankinančių prisiminimų. Lois Lowry fantastiniame romane „Siuntėjas“ pasakojama apie bendruomenę, kuri

_____.

Tačiau net ir šios neįprastos bendruomenės nariai supranta, kad praeitis reikalinga, nes susijusi su naudinga patirtimi. Pasirodo, netgi skausmingi prisiminimai teikia išminties. Bendruomenė suranda išeitį: _____

Tačiau paaiškėja, kad be atsiminimų pamažu nyksta gailestis, užuojauta, meilė ir rūpesti kitu. Žmonija, gyvendama dabartyje ir nekantriai laukdama ateities, negali išvengti skaudžių atsiminimų naštos. **Būtent skausmingi prisiminimai garantuoja saugią dabartį ir ateitį.**

Pastaba: Kurdami pastraipą, mokiniai prisimins, jog argumentas gali būti išsamus pasakojimas.

3. Remdamiesi išnagrinėta Christine Nostlinger romano „Pirmadienį viskas kitaip“ ištrauka, padėkite parašyti rašinio „Kodėl jaunam žmogui svarbu apginti savo pasaulėžiūrą?“ pastraipą. Pastraipą komponuokime tokiu būdu: **teiginys – argumentai – išvada.**

Parašykite pastraipos paskutinį sakinį – išvadą. Prisiminkite, jog **išvada – tai atsakymas į temą.**

Kad ir kaip suaugusiems būtų keista, jauni žmonės turi savo pasaulėžiūrą. Deja, ji dažnai lieka nesuprantama suaugėliams. Net patiems artimiausiems – tėvams! Vokiečių rašytoja Christine Nostlinger romane „Pirmadienį viskas kitaip“ vaizduoja mergaitę Kati, kuri nusprendžia apsikirpti kaip pankė. Neįvertinta mamos, kaimynių, net kai kurių mokytojų, Katerina Rumpel išgyvena didelį sukrėtimą. Kodėl suaugusiems galima savaip kurti savo įvaizdį, o jai, nepilnamečiai mergaitei, – ne? Romano kulminacija – mamos ir dukters konfliktas, kuris baigiasi susitaikymu. Katerinai pavyksta įtikinti mamą, kad su jaunu žmogumi reikia skaitytis. Juk jaunas žmogus, kaip ir suaugėlis, yra savaip mąstanti, originali asmenybė. Prieš jauną žmogų nevalia naudoti jėgos, kad ir kaip nepritari jo pasaulėžiūrai. Kati apsiginkluoja kantrybe, tačiau įtikina mamą gerbti savo dukros pasirinkimą atrodyti neįprastai. _____

Pastaba: Kurdami pastraipos pabaigą, mokiniai supras, kokia ji svarbi; įsimins, jog paskutinis pastraipos sakinytis turi sietis ir su pastraipos teiginiu, ir su temos formuluojama problema.

ANTIČOS IR BIBLIJOS ŽENKLAI LITERATŪROJE /9-10 KLASĖ/

I. TEKSTŲ LYGINIMO UŽDUOTIS

Raiškiai perskaitykite romėnų poeto **Publijaus Ovidijaus Nazono** (43 m. prieš Kr.–18) mitologinio epo „Metamorfozės“⁷² fragmentą apie pasaulio sukūrimą bei modernaus lietuvių poeto **Sigito Gedos** rinkinio „Gedimino valstybės fragmentas“ ištrauką „Lietuvos atsiradimas“ ir atlikite užduotis.

<u>Ovidijus</u> <u>„Pasaulio sukūrimas“</u> (ištrauka)	<u>Sigitas Geda</u> <u>„Lietuvos atsiradimas“</u>
<p>Prieš Veidą vienodą gamta visame pasauly turėjo, Jį chaosu vadino: tai medžiagos masė belytė, Didelė ir sunki krūva susimaišiusių sėklų, Turinčių jungtis vėliau į visokių pavidalų kūnus. <...> Nors ir žemė seniai, ir jūra buvo, ir oras, Žemėj tačiau negalėjai stovėti, nei mariomis plaukti, Orui gi stigo šviesos, ir niekas lyties neturėjo. <...> Dievas, arba prakilnesnė būtis, šią kovą sustabdė. Sausžemį nuo dangaus, o jūrą nuo žemės atrėžė sukūrimą dangaus, kurs gaubia žemynus ir jūrą, Ir nuo tirštųjų miglų atskyrė žydrąjį dangų. Viską atraižęs ir iš krūvos aklosios išėmęs, Atskiras davė sritis ir santarvės saitais susiejo. <...> Taigi kai dievas tasai belytę medžiagos krūvą Šitai supjaustė dalim ir dalis padarė visatom, Žemę visų pirma, idant vienoda ir lygi Būtų iš visų pusių, surideno į kamuolį didį. <...> O kad sritis kuri nors be padaro gyvo neliktų, Liepė dievams ir žvaigždėms padangių plotuos gyventi. Žibančių žvynais žuvų gyvenimui vandenys teko, Žemė sava žvėrimis, o paukščių plasnojimu – oras. <...> Kai gyvuliai kiti žemyn težvelgia į žemę, Veidą pakeltą aukštyn jis davė žmogui ir liepė Žvelgti dangun ir siekti žvilgsniu aukštuosius žvaigždynus.</p> <p style="text-align: right;">Iš lotynų kalbos vertė Antanas Dambrauskas</p>	<p>Ištiško geltona Šviesa danguje, Ir plaukia giedodamos Žuvys į ją. Raudonas ir žalias, Kuprotas kaip krabas Pašoka į viršų Lietuviškas kraštas. Kol rūstūs peizažai Apanka erdve, Kol medžiai žalia Apsitraukia žieve, – Žemelė po šviesuliu Šildo pečius Ir išveda šviečiančius Jūrų paukščius, Garuodama myli, Raudona visa, Ji žiūri į milžinus Debesyse – Ir sukasi – lekia Amžių versmėj – Geltoni pasauliai, Žali vieversiai.</p>

1 užduotis. Yra sukurtas ne vienas mitinis pasakojimas apie vietovės kilmę (pavyzdžiui, ežero ar upės atsiradimą). Kuo šie literatūriniai tekstai artimi mitiniams pasakojimams?

(1 tšk.)

⁷² **Metamorfozė** (sen. graikų k. „μεταμορφώω“ – *keičiu formą*) – vienos formos virtimas kita, ko nors pasikeitimas: mitologijoje – stebuklingas žmonių pavirtimas gyvuliais, vienu gyvūnų pavirtimas kitais ir pan.

2 uždutis. Naudodamiesi skaitytų kūrinių fragmentais, užpildykite lentelę:

Klausimas ar uždutis	„Pasaulio sukūrimas“	„Lietuvos atsiradimas“	Išvada
2.1. Ar vaizduojama, kas vyksta iki objekto (Žemės, Lietuvos) sukūrimo ar atsiradimo? Jei vaizduojama, tai kaip?			
2.2. Kokia jėga priverčia kurtis, rasti tvarkai? Teiginį paremkite citata.			
2.3. Kokią formą įgauna kūrinių objektai (Žemė, Lietuva)? Pacituokite.			
2.4. Kas vyksta trijose pagrindinėse erdvėse: danguje, žemėje, vandenyje? Ar vyksmas prieštarauja logikai? Pagrįskite.			
2.5. Kas kuriant mitinį pasakojimą labiau veikia: joslės (rega, klausia, uoslė...) ar protas? Ką tai sako apie teksto pasakotoją / kalbantįjį?			
2.6. Kokia mitinio pasakojimo „tvarkos“ kryptis: Pasaulio / Lietuvos detalių jungimas ar skaidymas? Pasvarstykite, kas lemia tokią kryptį.			
2. 7. Ar vaizduojamas žmogaus ir gamtos santykis? Jei taip, tai koks? Jei ne, tuomet pasvarstykite, kodėl jo nėra.			

3 uždutis. Poetas S. Geda apibūdinamas skirtingais aspektais: ir kaip senosios literatūros tradicijų tęsėjas, ir kaip modernus autorius. Kas jo eilėraštyje „Lietuvos atsiradimas“ tradiciška, o kas modernu?

S. Gedos eilėraščio „Lietuvos atsiradimas“ nagrinėjimas dviem aspektais	Kas eilėraštyje tradiciška	Kas eilėraštyje modernu	
Išvardyti požymiai	1. 2. 3. 4.	1. 2. 3. 4.	
Išvados			

(9 tšk.)

Vertinimo lentelė

TAŠKAI	17	16–15	14–13	12	11–10	9–8	7–6	5	4–3
BALAI	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis. Nupieškite, kas vaizduojama Ovidijaus bei S. Gedos kūrinuose, ir darbams pavadinti parinkite po tinkamiausią citatą.

II. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Alfonsas Nyka-Niliūnas

Odisėjo kareivis Hado karalystėje pasakoja

(ištraukos)

I

Laivų vyrijoje buvau jauniausias.
 Išplaukiant iš gimtos salos į jūrą,
 Atsimenu, kaip senas mano tėvas,
 Nuo laivo nususukęs, verkė. Aš gi
 Buvau tik ilgesys ir negrižimas! <...>
 ...įlipęs į stiebų viršūnes,
 Žiūrėdavau tolyn ir niekuomet
 Nebenorėjau grįžt į gimtą salą.

II

Bet kartais mus užklupdavo audra.
 Įtūžę mirtinai **gelmių**⁷³ dievai
 Išnirdavo tada taip netikėtai
 Ir imdavo galingom vėjų rankom<...>
 Kaip nendres laužyti aukštuosius stiebus<...>
 Bet aš buvau jau pratęs prie dievų
 Rūstybės (žmonės visuomet pripranta):
 Stiebų **braškėjimas**⁷⁴ ir vėjų smūgiai
 Man buvo **gundanti**⁷⁵ giesmė, ir jos
 Aš laukdavau kaip nuostabaus rytojaus.

III

Ir taip mes pasiekėm galingą **Troją**⁷⁶.
 Saulėteky auksiniai miesto bokštai,
 Dievų šventyklos ir **porfyro**⁷⁷ sienos
 Išaugo mūsų širdyse kaip sapnas.
 Bet greit įsižiebė ilgai laukta
 Nuožmių kovų ir žygių **epopėja**⁷⁸,
 Papuošusi legendom įstabiom

⁷³ **Gelmės** – vandenys.

⁷⁴ **Braškėjimas** – smarkus šėlimas, traškėjimas.

⁷⁵ **Gundyti** – vilioti.

⁷⁶ **Troja** – senovės miestas, apdainuotas Homero epe „Iliada“.

⁷⁷ **Porfyras** – uoliena su stambiais mineralų kristalais.

⁷⁸ **Epopėja** – įvykiai, susiję su didvyriškais žygiais; epas.

Achilo⁷⁹ pyktį, **Hektoro**⁸⁰ narsaus
 Žaizdas ir tylų **Andromachos**⁸¹ skausmą.
 Ir šitaip dešimt begalinių metų
 Saulėleidžiuos sumigdavo laivai
 Ir dešimt metų mūsų sapnuose
 Spindėjo išdidi auksinė Troja,
 Kol Odisėjo dieviška klasta
 Sudaužė mūsų akyse – kaip žaislą –
 Svajonėm tapusį **chimerų**⁸² miestą.

IV

<...> Aš

Ėmiau ilgėtis paliktos **salos**⁸³,
 Kurios nei šventas **lotofagų**⁸⁴ maistas,
 Nei švytinčios aistra **sirenų**⁸⁵ krūtys
 Nebegalėjo iš manęs **išrauti**.
 Tačiau, aiman! su ilgesiu kartu
 Išaugo mano dvasioje klastingų
 Dievų pasėtas piktas **Moiros**⁸⁶ medis,
 Ir aš turėjau valgyti kartaus
 Jo vaisiaus ir, rūstaus likimo vergas,
 Be žodžių leistis Hado karalystėn.

Klausimai ir užduotys.

1.1. Teksto grafinis vaizdas padalintas į keturias dalis. **I-osios dalies** pradžioje vaizduojama **archetipinė situacija**⁸⁷. Kokia?

(1 tšk.)

1.2. Kaip šią situaciją išgyvena senas, o kaip jaunas? Kaip jums atrodo, kodėl būtent taip?

⁷⁹ **Achilas** – graikų didvyris, kovojęs prie Trojos.

⁸⁰ **Hektoras** – Trojos karalaitis, Pario brolis, narsus karys, trojietis.

⁸¹ **Andromachė** – Hektoro, Trojos karalaičio, žmona.

⁸² **Chimera** – senovės graikų mitų pabaisa su liūto galva, ožkos liemeniu, gyvatės uodega; fantastinė būtybė.

⁸³ Kalbantysis turi omenyje gimtąją Itakę.

⁸⁴ **Lotofagai** – lotosų valgytojų gentis iš Homero epo „Odisėja“, gyvenusi be jokių rūpesčių.

⁸⁵ **Sirenos** – pavojingos vandenų gražuolės graikų mitologijoje, viliojusios vyrus dainomis.

⁸⁶ **Moiras** – viena iš likimo deivių senovės graikų mitologijoje (iš viso likimo deivių buvę trys), poezijoje gali reikšti įsamenintą likimą.

⁸⁷ **Archetipinė situacija** – labai sena ir tinkanti daugeliui kultūrų.

(3 tšk.)

1.3. Pakomentuokite jaunuolio žodžius: „Aš gi / Buvau tik ilgesys ir negrižimas!“

(1 tšk.)

2. Kokią perkeltinę prasmę, apibūdinant jaunuolį, įgyja žodžiai „įlipęs į stiebų viršūnes“? Kodėl?

(2 tšk.)

3. Kokią apibendrinančią prasmę įgyja laivo, plaukimo laivu metaforos?

(1 tšk.)

4. Koks kontrastas **II-ojoje dalyje** kuria didžiausią įtampą?

(1 tšk.)

5. Raskite ir išrašykite iš antrosios eilėraščio dalies sakinį, išsamiausiai apibūdinantį dievus pagal tai, kaip jie elgiasi su žmonėmis. Charakterizuokite dievus. Ką šioje situacijoje dievai įsmedenina⁸⁸?

(3 tšk.)

6.1. Koks jauniausio Odisėjo kareivio santykis su likimu?

(1 tšk.)

6.2. Paaiškinkite, kaip suprantate jo žodžius: „Stiebų braškėjimas ir vėjų smūgiai / Man buvo gundanti giesmė, ir jos / Aš laukdavau kaip nuostabaus rytojaus.“

(2 tšk.)

7.1. Remdamiesi **III-ąja dalimi**, raskite Trojos miesto apibūdinimus, išrašykite juos ir padarykite išvadą, kodėl taip nevienareikšmiškai apibūdinama Troja.

(3 tšk.)

⁸⁸ Įsmedeninti – personifikuoti, t. y. suteikti žmogiškų savybių.

7.2. Kokie du argumentai rodo, jog Trojos likimas priklauso nuo dievų sprendimo? Pacituokite. Kokios tai meninės priemonės? Siedami su tekstu, jas paaiškinkite.

(3 tšk.)

7.3. Kokią apibendrinamąją perkeltinę prasmę eilėraštyje įgyja Trojos miestas?

(1 tšk.)

8. Kas rodo, kad žmogui svarbiausia ne rezultatas, bet tikslo siekimas? Naudokitės III-ąja eilėraščio dalimi.

(1 tšk.)

9. **IV-ojoje eilėraščio dalyje** vaizduojama, kaip jauniausią Odisėjo kareivį ima **kamuoti**⁸⁹ tėvynės ilgesys: „Aš / Ėmiau ilgėtis paliktos salos...“ Šis ilgesys paliečia tiek jo kūną, tiek dvasią. Raskite fizinį ir dvasinį ilgesį patvirtinančių argumentų.

(2 tšk.)

10. Kas tie didieji **trikdžiai**⁹⁰, vis dėlto nepajėgiantys **užgožti**⁹¹ tėvynės ilgesio?

(2 tšk.)

11. Literatūros kritikas Algimantas Bučys teigia: „Odisėjo vardu ir mitu tiek antikos, tiek naujaisiais laikais užkoduojama žmogaus grįžimo į savo pradžią būtinybė. <...> ...grįžimas yra suvokiamas kaip neišvengiama harmoningo žmogaus viltis, būtinybė ir pareiga.“⁹² Remdamiesi šia mintimi, pasvarstykite, kodėl žmogaus gyvenimas eilėraštyje apibūdinamas kaip vergo?

(2 tšk.)

⁸⁹ **Kamuoti** – kankinti.

⁹⁰ **Trikdis** – trukdymas, kliūtis.

⁹¹ **Užgožti** – nuslopinti, sumažinti, panaikinti.

⁹² **Bučys A.**, *Seniausiosios lietuvių literatūros istorija ir chrestomatija*, Vilnius: Versus aureus, 2012.

Vertinimo lentelė

TAŠKAI	29–28	27–25	24–22	21–19	18–16	15–14	13–11	10–8	7–5
BALAI	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis. Parašykite Odisėjo kareiviui laišką. Ko norėtumėte paklausti? Kokia patirtimi galėtumėte pasidalinti? Ar galėtumėte jį paguosti? Ko norėtumėte iš jo istorijos pasimokyti?

III. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Sofoklio „Antigonė“ (fragmentas)

HAIMONAS. Aš – tavo, tėve. Tu pamokymais gerais
Man rodai kelią, ir visad aš eisiu juo.

Jokių vestuvių **nestatysiu**⁹³ aš aukščiau

Užu tave, kurs gėrio kelrodis esi.

KREONTAS. Teisingai sprendi savo širdyje, sūnau:

Aukščiau už viską tėvo turi būt valia... <...>

O tu, sūnau, dėl malonumo nepamesk

Galvos, dėl moters nesuklupki ir žinok,

Jog vietoj meilės dvelkia amžinu šalčiu,

Kai namuose bloga žmona. <...>

Tu kaip nuo priešo nusigręžk nuo tos mergaitės⁹⁴,

Tegu **Hade**⁹⁵ ji už ko kito ištekės.

Juk ją sugavo, ir įrodymai tikri:

Iš viso krašto nepakluso ji viena. <...>

... kas įstatymus ims mindžiot išdidžiai

Ir valdžią turintiems pradės nurodinėti,

Negaus toks pagyrimo niekad iš manęs.

Ką miestas **pastatys**⁹⁶, to reikia ir klausyti

Lig smulkmenų, ar bus teisingas jis, ar ne. <...>

HAIMONAS. Dievai žmonėms suteikia, tėve, išmintį,

Tarp žemės gėrių tai didžiausia dovana. <...>

Bet ir kitaip galvojant gali būt tiesos. <...>

Ar gali būt pasauly sūnui kas gražiau

Už tėvo šlovę, kaip ir tėvui už sūnaus?

Tačiau tu nelaikyk vien savo poelgių

Tiesos **mastu**⁹⁷, pareiškęs, kad jos nėra kitur. <...>

⁹³ **Nestatysiu** – čia: nelaikysiu.

⁹⁴ Čia kalbama apie Antigonę, Haimono sužadėtinę.

⁹⁵ **Hadas** – čia: mirusiųjų pasaulis.

⁹⁶ **Pastatyti** – čia: paskelbti valdovu.

⁹⁷ **Mastas** – čia: matavimo vienetas, matas.

... kas išminčius tikras, tam ne gėda bus

Ir kito paklausyt... <...>

Tiesa, aš jaunas, bet jei mano nuomonė

Tau reiškia ką, gali laikyti vyresniu.

Žmogus iš prigimimo pilnas išminties.

O trūkstant jos (ir šitaip būna juk dažnai),

Ir kito patarimų paklausyt gražu. <...>

KREONTAS. Aš – senas jau žmogus ir mokytiš dabar

Turėčiau iš jaunuolio šito išminties?

HAIMONAS. Ne išminties, o teisingumo. Jaunas aš,

Tačiau ne metų, o dalyko reik žiūrėti. <...>

KREONTAS. Ar kitas kas, ar aš valdovas šioj šaly?

HAIMONAS. Kur vienas šalį valdo – ne valstybė ten.

KREONTAS. Ar ne valdovams turi priklausyt šalis? <...>

HAIMONAS. Nes aš matau, kaip tiesai tu nusikalsti.

KREONTAS. Nusikalstu, kad valdžią savąją ginu?

HAIMONAS. Jos negini, jei **mindai**⁹⁸ priesakus dievų. <...>

KREONTAS. Tačiau tu niekuomet nevesi jos⁹⁹ gyvos.

HAIMONAS. Ji mirs ir mirdama dar pražudys kai ką.

KREONTAS. Grasindamas tikies, jog tavo bus viršus? <...>

HAIMONAS. Nebūtum tėvas – pavadinčiau bepročiu. <...>

KREONTAS. Tiesa? Olimpu aš prisiekiu, tu žinok:

Nepasidžiaugsi, **užgauliodamas**¹⁰⁰ mane.

Atveskit tą nenaudėlę, ji čia tuojau

Turės man galą gaut jaunikio akyse.

Iš sen. graikų k. vertė Antanas Dambrauskas

Klausimai ir užduotys.

1.1. Haimonas ateina pas tėvą Kreontą, Tėbų karalių, apginti Antigonės, išprašyti tėvo jos nebausti. Ar galima iš pirmų Haimono žodžių, charakterizuojančių tėvą, teigti, jog jaunuolis vadovaujasi pagarba tėvui, išmintimi? Savo atsakymą argumentuokite. Argumentą patvirtinkite trumpa citata.

(3 tšk.)

⁹⁸ **Mindai** – trypi.

⁹⁹ Čia turima omenyje Antigonė.

¹⁰⁰ **Užgaulioti** – įžeidinėti.

1.2. Perskaitykite **antruosius** Haimono **žodžius**. Išrašykite sakinį, kuriuo išreiškiama sūnaus pagarba tėvui. Kokia tai meninė priemonė?

(2 tšk.)

2. Kokių argumentų **kalbos pradžioje** Haimonas mėgina tėvą palenkti į savo pusę? Atsakykite savais žodžiais.

(2 tšk.)

3. Remdamiesi karaliaus Kreonto žodžiais, atsakykite, kaip šis vertina Antigoną būsimame šeimyniniame (1) ir visuomeniniame (2) gyvenime? Kodėl būtent taip? Atsakymą formuluokite savais žodžiais.

(3 tšk.)

4.1. Naudodamiesi pateikta citata, nurodykite, kam atstovauja Kreontas: „... kas įstatymus ims mindžiot išdidžiai / Ir valdžią turintiems pradės nurodinėti, / Negaus toks pagyrimo niekad iš manęs.“

(1 tšk.)

4.2. Naudodamiesi toliau pateikta citata, nurodykite, kam atstovauja jo sūnus Haimonas: „...mindai priesakus dievų.“ Paaiškinkite, ką reiškia dievų priesakai.

(2 tšk.)

5. Ar pritariate karaliaus Kreonto minčiai: „Ką miestas pastatys, to reikia ir klausyti / Lig smulkmenų, ar bus teisingas jis, ar ne.“? Atsakymą argumentuokite.

(2 tšk.)

6.1. Kalbėdamas su tėvu, Haimonas išmintį įvardija kaip didžiausią vertybę: „Dievai žmonėms suteikia, tėve, išmintį, / Tarp žemės gėrių tai didžiausia dovana.“ Naudodamiesi antraisiais Haimono žodžiais, išrašykite citatą, kuria **apibendrintai**¹⁰¹ apibūdinamas išminčius.

(1 tšk.)

6.2. Haimonas moko savo tėvą pradėdamas nuo švelniausio argumento, baigdamas stipriausiu: „Bet ir kitaip galvojant gali būt tiesos.“ (1); „Tačiau tu nelaikyk vien savo poelgių / Tiesos mastu, pareiškęs, kad jos nėra kitur.“(2); „O trūkstant jos (ir šitaip būna juk dažnai), / Ir kito patarimų paklausk gražu.“ (3). Remdamiesi šiais haimono žodžiais, charakterizuokite karalių.

(2 tšk.)

¹⁰¹ **Apibendrintai** – nekonkrečiai.

7. Haimonas, jaunas žmogus, moko išminties vyresnį, t. y. savo tėvą. Nurodykite du argumentus, kaip šioje situacijoje Haimonas save pateisina. Atsakykite citatomis.

(2 tšk.)

8. Iš Haimono ginčo su tėvu paaiškėja, kokią valstybės valdymo formą jaunuolis vertina, gina: „Kur vienas šalį valdo – ne valstybė ten.“ Įvardykite šią formą vienu žodžiu.

(1 tšk.)

9.1. Ginčijantis, kai nebeturima argumentų, susijusių su dalyko esme, imamas įžeidinėti pats asmuo. Šis argumentas retorikoje vadinamas *ad hominem*. Pacituokite Haimono argumentą *ad hominem*, skirtą tėvui.

(1 tšk.)

9.2. Kaip įtūžęs karalius atsako į šį įžeidimą? Atsakykite savais žodžiais.

(2 tšk.)

Vertinimo lentelė

TĄŠKAI	24–23	22–21	20–18	17–16	15–14	13–11	10–9	8–6	5–4
BALAI	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis. Haimonas nepasiekia savo tikslo – neišgelbsti Antigonės, nes karaliaus užsispyrimui ribų nėra. Tačiau iš Haimono kalbos galime pasimokyti argumentavimo meno: jis savo kalbą formuluoja nuo pagyrimų tėvui (1), atsargių įrodinėjimų, kaip svarbu įsiklausyti į kitų nuomonę (2), mėgina priminti Kreontui, kas yra geras valdovas (3), kol galiausiai netenka savitvardos ir pasako argumentą *ad hominem* (4). Remdamiesi Haimono argumentavimu, parašykite Antigonės kalbą, skirtą karaliui Kreontui (arba Antigonės – Haimonui, Antigonės – Ismenei), ir ją perskaitykite klasės draugams.

IV. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Horacijaus odė „Jaunimui“

Lai¹⁰² mokus kęsti skurdo **suvaržymus**¹⁰³
 jaunuolis tvirtas, karo užgrūdintas,
 lai raitas **atšiauriuosius**¹⁰⁴ **partus**¹⁰⁵
 puola, **grasydamas**¹⁰⁶ savo ietim,

ir **be pastogės**¹⁰⁷ įvykių **sūkury**¹⁰⁸
 gyvent lai pranta. Jį pastebėjusi,
 žmona kariaujančio **tirono**¹⁰⁹
 ir pilnametė dukra lai dreba

ant priešo sienų, kad sužadėtinis,
negudęs¹¹⁰ mūšy, oi, **nekliudytu**¹¹¹ tik
siaubingo liūto¹¹², kurs **įniršęs**¹¹³
braunas¹¹⁴ per patį žudynių **srautą**¹¹⁵!

Kilnu¹¹⁶ ir gera, ginant tėvynę, mirt.
 Mirtis juk bėglį irgi prisiveja,
 negaili nei baidių **pakinklių**¹¹⁷,
 nei nekaringo jaunimo **menčių**¹¹⁸.

Žlugimo¹¹⁹ gėdos niekad **nesuteptas**,¹²⁰
 Šaunumas spindi **nuopelnų**¹²¹ šlovėje,

¹⁰² **Lai** – tegul.

¹⁰³ **Suvaržymus** – apribojimus.

¹⁰⁴ **Atšiaurus** – žiaurus.

¹⁰⁵ **Partai** – 1. Karinga gentis, gyvenusi dabartinės Persijos teritorijoje; Horacijasu laikais su partais kovojo romėnai. 2. Perkeltine prasme – priešai.

¹⁰⁶ **Grasyti** / grasinti – gąsdinti.

¹⁰⁷ **Be perstogės** – nuolat.

¹⁰⁸ **Sūkurys** – verpetas; įvykių sūkurys – gausybė įvykių.

¹⁰⁹ **Tironas** – pirminė prasmė *valdovas*.

¹¹⁰ **Negudęs** / neįgudęs – nepatyręs.

¹¹¹ **Nekliudytu** – nesužeistų, nepaliestų.

¹¹² **Siaubingas liūtas** – čia: metafora, reiškianti narsų romėną, aršiai besikaunantį su priešais.

¹¹³ **Įniršęs** – įsiutęs, įpykęs.

¹¹⁴ **Braunas** / braunasi – sunkiai skverbiasi.

¹¹⁵ **Srautas** – plūstanti daugybė.

¹¹⁶ **Kilnu** – dora, garbinga.

¹¹⁷ **Pakinklis** – užpakalinė kelio sąnario dalis.

¹¹⁸ **Mentė** – mentikaulis / plokščias, trikampis viršutinės nugaros dalies kaulas.

¹¹⁹ **Žlugimas** – pralaimėjimas.

¹²⁰ **Nesuteptas** gėdos – nepatyręs gėdos.

¹²¹ **Nuopelnai** – tai, kas užsitarnauta.

nei ima jis, nei meta valdžią
pagal minios **nepastovią**¹²² valią.

Vertiems nemirti dangų atverdamas,
Šaunumas ieško kelio nevaikščioto,
prastuolių sueigas atstūmęs¹²³,
kyla sparnais nuo **klampiosios**¹²⁴ žemės.

Už **stropią**¹²⁵ tylą būna atlyginta,
o kas **Cereros šventąją paslaptį**¹²⁶
visiems pagarsins, tam uždrausiu
būt su manim **po gegne**¹²⁷ ir sėstis

greta į valtį: kartais **Jupiteris**¹²⁸
prie kalto griebia nenusidėjusį,
tačiau Bausmė retai **paliauna**¹²⁹
kaltą sekiojus žingsniu **šlubuoju**¹³⁰.

Iš lotynų k. vertė Henrikas Zabulis

Klausimai ir užduotys.

1.1. Perskaitykite pirmą sakinį (jį sudaro pusanthro posmelio) ir savais žodžiais charakterizuokite vaizduojamą jaunuolį.

(2 tšk.)

1.2. Horacijaus odė „Jaunimui“ buvo skirta romėnų jaunimui, koks jis turėjo būti, bet iš tiesų nebuvo. Remdamiesi pirmu sakiniu, patvirtinkite šio teiginio teisingumą.

(2 tšk.)

2.1. Antrasis odės sakinytis piešia įsivaizduojamą (numanomą) situaciją – kontrastą tarp jauno romėno kario ir jo priešo. Kokia menine priemone apibūdinamas romėnas? Kokia jo priešas? Pacituokite ir įvardykite priemones.

(2 tšk.)

¹²² **Nepastovi** – permaininga, kintanti.

¹²³ **Prastuolių sueigas atstūmęs** (šaunumas) – atsisakęs dalyvauti kartu su primityviais, neišsilavinusiais žmonėmis.

¹²⁴ **Klampus** – į kurį įklimpstama, tąsus.

¹²⁵ **Stropi** (tyla) – uoliai (tylėjimu) saugoma paslaptis.

¹²⁶ **Cereros šventa paslaptis** – Eleusino miestelyje dukart per metus vykdavo derlingumo deivės Demetros apeigos (misterijos), kurių detalės buvo laikomos griežčiausioje paslapyje. Už apeigų detalių viešinimą grėsė valdžios bausmė.

¹²⁷ **Po gegne** – po stogu (metonimija).

¹²⁸ **Jupiteris** / Dzeusas – dievų ir žmonių tėvas, čia: likimo įsameninimas.

¹²⁹ **Paliauna** – nustoja.

¹³⁰ **Šlubas** – turintis trumpesnę ar nesveiką koją.

2.2. Kaip manote, kodėl jaunas romėnas karys vaizduojamas narsus, o jo priešas bailus?

(1 tšk.)

3.1. Esminė odės vieta – ketvirtas posmelis. Pirmą strofos eilutę kontrastuoja su likusiomis – savais žodžiais nusakykite, koks kontrastas atsiskleidžia skaitytojui?

(2 tšk.)

3.2. Kas šias žmonių kategorijas, apibūdintas ketvirtame posme, vienija, o kas skiria?

(2 tšk.)

4.1. Penkto ir šešto posmelių sakinių veiksnys yra žodis „šaunumas“. Nesiremiami eilėraščiu, parašykite šiam žodžiui keletą sinonimų.

(2 tšk.)

4.2. Šaunumas suprantamas kaip jauno romėno būdo savybės. Kokios šaunumo ypatybės vaizduojamos penktame ir šeštame posmuose? Savais žodžiais įvardykite bent keturias.

(2 tšk.)

4.3. Kaip suprntate žodžius: „Šaunumas <...> / kyla sparnais nuo klampiosios žemės“? Kokia tai meninė priemonė?

(2 tšk.)

5. Priešpaskutiniame posme įvardijama dar viena šaunuolio jauno romėno savybė. Įvardykite, kokia ji.

(1 tšk.)

6.1. Vienu sakiniu nusakykite odės temą. Atsakykite savais žodžiais.

(1 tšk.)

6.2. Kaip klausimą suformuluokite eilėraščio problemą.

(1 tšk.)

6.3. Vienu sakiniu įvarkykite odėl pagrindinę mintį (idėją). Atsakykite savais žodžiais.

(2 tšk.)

Vertinimo lentelė

TĄSKAI	22–21		20–19	18–17	16–15	14–13	12–10	9–8	7–6	5–4
BALAI	10		9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis (1). Paskutiniame Horacijaus odės posme išryškėja dvi mintys: pirma, gali nukentėti geras žmogus, jei jis susidės su nedorėliais; antra, galbūt ne iš karto, bet nedorėlius likimas anksčiau ar vėliau nubaudžia. Pasirinkite vieną iš šių minčių ir

Kūrybinė užduotis (2) Pirmoji ketvirto posmelio eilutė (originalo kalba „Dulce et decorum est pro patria mori“) vienas iš populiariausių sakinių pasaulyje, ji tapusi daugelio šiuolaikinių organizacijų devizu (šūkiu), pavyzdžiui, Portugalijos Karo Akademijos, Šri-Lankos armijos, Nyderlandų armijos 113-osios Karališkosios eskadrilės ir kt. Ant daugelio pasaulio pastatų užrašyta ši Horacijaus odės eilutė, pavyzdžiui. Pasvarstykite, kokios Lietuvos įstaigos devizu galėtų tapti Horacijaus žodžiai „Kilnu ir gera, ginant tėvynę, mirt“? Argumentuokite.

V. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Seneka. Laiškai Lucilijui (88 laiško fragmetai)

Nori žinoti, ką aš manau apie mokslus ir **laisvuosius menus**¹³¹? Nė vieno negerbiu, nė vieno nelaikau gėriu, nes jie duoda pinigų. Tai parsiduodantys menai, naudingi tol, kol puošia protą ir netrukdo jam veržtis į priekį. Jais reikia domėtis tol, kol protas negali nuveikti nieko didesnio; jie – mūsų mokymosi priemonė, bet dar ne pats darbas. Pats matai, kodėl jie pavadinti laisvaisiais – todėl, kad verti laisvo žmogaus. Tačiau tik vienas mokslas yra iš tiesų laisvas, nes daro žmogų laisvą. Tai – išminties mokslas, kilnus, narsus, **didžiadvasiškas**¹³². Visa kita yra menka ir vaikiška. <...> Ne mokyti jų turime, bet suprasti juos.

Kai kas manė, jog reikia tyrinėti, ar laisvieji menai daro žmogų dorą. <...> **Gramatikui**¹³³ rūpi kalba, o jeigu jis nori plačiau nuklysti – istorija. Paskutinė jo riba yra eilės. Kas iš jų nutiesia kelią į dorybę? Sikiemenų aiškinimas, žodžių parinkimas, dramų įsiminimas, eilėdaros ir jos normų išmokimas? Kas iš jų pašalina baimę, išveja godumą, **pažaboja**¹³⁴ **gašlumą**¹³⁵? Pereikime prie geometrijos ir muzikos: čia nerasi nieko, kas draustų bijoti, draustų geisti. [Dabar reikia aptarti], ar šių menų mokytojai moko dorybės, ar ne. Jei nemoko, tai jos ir neperduoda, o jei moko, tai jie – filosofai. <...>

Tu klausai, kur klaidžiojo **Uliksas**¹³⁶, užuot mėginęs padaryti galą mūsų pačių klaidžiojimams? Nėra laiko klausyti ginčų, ar jis buvo vėjų blaškomas tarp Italijos ir Sicilijos, ar už mums žinomo pasaulio, nes negalėjo taip ilgai klaidžioti tokiam nedideliame plote. Sielos audros blaško mus kasdien, **lengvabūdiškumas**¹³⁷ stumia į visas Ulikso nelaimes. Netruksta grožio, traukiančio akis, netrūksta ir priešų; čia mūsų tyko pabaisos ir žmogėdros, ten grasina ausis viliojantys, pavojingi balsai, o dar kitur –

¹³¹ **Laisvieji menai** (lot. k. „artes liberales“) – tai mokslai: gramatika, retorika, dialektika, aritmetika, geometrija, muzika, astronomija, išlaisvinantys žmogų. Be šių, buvo praktiškieji mokslai (lot. k. „artes mechanicae“): siuvinėjimas, audimas, žemdirbystė, architektūra, karyba, medžioklė, prekyba, kulinarija, metalurgija. Buvo manoma, jog pastarieji mokslai duoda naudos, bet atima laisvę, žmogų suvaržo.

¹³² **Didžiadvasiškas** – kilnus.

¹³³ **Gramatikas** – kalbininkas.

¹³⁴ **Pažaboti** – sutramdyti, sulaikyti.

¹³⁵ **Gašlumas** – ištvirkimas, nepadorumas.

¹³⁶ **Uliksas** – Odisejas.

¹³⁷ **Lengvabūdiškumas** – nerūpestingumas.

laivo sudužimas ir daugybė **negandų**¹³⁸. Išmokyk mane mylėti tėvynę, žmoną, tėvą, nuplaukti prie šių garbingų dalykų ir laivui sudužus. <...>

Pereinu prie muzikos. Tu mokai, kaip dera tarpusavy aukšti ir žemi tonai, kaip išgauti skirtingus garsus skleidžiančių stygų skambesį. Geriau padaryk, kad **sąskambis**¹³⁹ atsirastų mano sieloje, kad mano **sumanymai**¹⁴⁰ neprieštarautų vieni kitiems. Tu aiškini, kokie garsai yra liūdni. Geriau parodyk, kaip nepravirkti liūdnu balsu užklupus nelaimėms.

Geometras mane moko matuoti dvarus, užuot mokęs, kaip išmatuoti, kiek **pakanka** žmogui. Jis moko mane skaičiuoti pratindamas pirštus prie godumo, užuot mokęs, kad tokie skaičiavimai nėra svarbūs, kad nėra laimingesnis žmogus, kurio turtus skaičiuodami **sąskaitininkai**¹⁴¹ pavargsta, kuris valdo nereikalingus daiktus ir būtų labai nelaimingas, jei būtų priverstas pats susiskaičiuoti, kiek jų turi. Ką man duos žinojimas, kaip padalyti lauką į dalis, jei aš nemoku pasidalyti su broliu? <...>

Geometras moko, kaip neprarasti savo **ežių**¹⁴², o aš noriu žinoti, kaip jų atsisakyti nesielvartaujant. „Bet esu **varomas**¹⁴³ nuo savo tėvo ir senelio žemės.“ Štai kaip! O kas valdė šią žemę prieš tavo senelį? Aš net neklausiu, kuriam žmogui ji priklausė, o tik – kuriai tautai. Ar gali pasakyti? Tu esi ne šeimnininkas jos, bet **nuomininkas**¹⁴⁴. Nuomininkas kam? Jei tau gerai klosis, tai savo paveldėtoji. Teisės žinovai sako, jog, ilgai naudojantis visuomeniniu turtu, jis nepasidaro savas; o tai, ką tu turi, apie ką tu kalbi, yra visuomeninis, netgi visos žmonių giminės turtas. Nuostabus menas!

Tu moki matuoti apvalius kūnus, bet kokią figūrą paversti kvadratu, nustatyti atstumą tarp žvaigždžių. Nėra nieko, ko tu negalėtum išmatuoti. Jei esi toks menininkas, išmatuok žmogaus sielą. Pasakyk, kokia ji didelė, pasakyk, kokia ji menka.

Tu žinai, kas yra tiesė. Kokia tau iš to nauda, jei neįžvelgi tiesos gyvenime? <...>

Iš lotynų kalbos vertė Dalia Dilytė

Klausimai ir užduotys.

1.1. Savais žodžiais atsakykite, kodėl laisvieji menai (mokslai) pavadinti laisvaisiais? Kokį mokslą laiško autorius filosofas stoikas Seneka vadina mokslu, iš tiesų išlaisvinančiu žmogų? Ką šis mokslas žmogui duoda ir ko neduoda?

(3 tšk.)

1.2. Raskite pirmoje pastraipoje meninę priemonę, atskleidžiančią niekinantį filosofo požiūrį į mokslus, suvaržančius žmogaus protą ir laisvę. Įvardykite meninę priemonę ir ją pacituokite. Kas svarbiau filosofui: nauda (pinigai) ar laisvė? Kodėl?

¹³⁸ **Neganda** – nelaimė.

¹³⁹ **Sąskambis** – kelių garsų derinys.

¹⁴⁰ **Sumanymas** – idėja.

¹⁴¹ **Sąskaitininkas** – žmogus, tvarkantis atsiskaitymo dokumentus.

¹⁴² **Ežia** – žemės riba.

¹⁴³ **Varyti** – čia: nuvaryti, išvaryti.

¹⁴⁴ **Nuomininkas** – laikinas šeimnininkas.

2. Kokia svarbiausia problema keliamą laiške? Suformuluokite ją kaip teiginį.

(3 tšk.)

3. Kokie trys laisvieji menai (mokslai) aptariami? Pateikite bent vieną argumentą.

(1 tšk.)

4.1. Išvardykite, ko konkrečiai moko gramatikas, t. y. kalbos mokytojas.

(2 tšk.)

4.2. Laiško autorius brėžia paralelę tarp literatūros herojaus Odisėjo ir bet kurio realaus žmogaus, t. y. skaitytojo, gyvenimo. Apibendrintai nusakykite, ko, analizuodamas literatūros kūrinį, be literatūros gudrybių, turėtų mokytis kalbos mokytojas (gramatikas)?

(1 tšk.)

4.3. Pacituokite tą trečios pastraipos vietą, kuri aiškina, kas literatūros moksle, analizuojant kūrinį, nereikšminga, ir paaiškinkite, kodėl tai tampa nereikšminga.

(1 tšk.)

4.4. Remdamiesi ta pačia trečia pastraipa, apibendrintai pasakykite, kas sudaro, pasak Senekos, literatūros mokslo esmę?

(2 tšk.)

4.5. Išsamiai paaiškinkite Senekos sakinį: „Išmokyk mane mylėti tėvynę, žmoną, tėvą, nuplaukti prie šių garbingų dalykų ir laivui sudužus.“

(1 tšk.)

5. Ko moko muzikos mokytojas? Ko, be žinių perdavimo, šis mokytojas, anot Senekos, turėtų dar mokytis? Atsakykite apibendrintai savais žodžiais, nevartodami metaforų.

(2 tšk.)

(2 tšk.)

6.1. Išvardykite, ko moko geometras (šiuolaikine prasme – matematikos mokytojas).

(1 tšk.)

6.2. Išvardykite, ko geometras dar turėtų mokyti mokinį? Naudokitės 5–8 pastraipomis.

(2 tšk.)

6.3. Įvardykite šeštos pastraipos pagrindinę mintį ir, kaip argumentą, parinkite tinkančią citatą.

(2 tšk.)

7. Paskutinėje pastraipoje, be retorinio klausimo, aptinkama dar viena meninė priemonė – kokia ji? Kokia jos prasmė?

(2 tšk.)

8. Išsamiai pakomentuokite, kaip suprantate Senekos pavartotą kontrastą: „...išmatuok žmogaus sielą. Pasakyk, kokia ji didelė, pasakyk, kokia ji menka.“

(2 tšk.)

9.1. Kaip žinome, Seneka aukščiausiai vertina filosofiją – išminties mokslą. Pacituokite, kaip jis vertina tuos mokytojus, kurie, mokydami savo dalyko paslapčių, moko ir gyvenimo išminties. Nurodykite pastraipą, iš kurios paėmėte citatą.

(1 tšk.)

9.2. Kodėl, anot Senekos, mokytojai turi mokyti ir gyvenimo išminties?

(1 tšk.)

Vertinimo lentelė

TAŠKAI	29–28	27–25	24–22	21–19	18–16	15–14	13–11	10–8	7–5
BALAI	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis. Surenkite su klasės draugais diskusiją „Ar filosofas Seneka teisus, siūlydamas mokytojams, be dalyko žinių, mokyti mokinius gyvenimo?“

IV. TEKSTO SUVOKIMO TESTAS

Donaldas Kajokas. *Apie palaidūną ir paklydėlį (fragmentas)*

Visi atsimename Evangelijos pasakojimą apie nepaklusnųjį sūnų, palikusį tėvo namus. Kurį laiką jis **lėbavo**¹⁴⁵, mėgavosi nevaržoma laisve, o **praūžęs**¹⁴⁶ paskutinius skatikus, ėmė klaidžioti po pasaulį elgetaudamas ir dirbdamas juodžiausius atsitiktinius darbus. Vieną rytą prie kiaulių **lovio** pagaliau suvokė savo poelgio **bergždumą**¹⁴⁷, **palaidūniško**¹⁴⁸ gyvenimo **beprasmybę**¹⁴⁹, grįžo pas tėvą ir, puolęs ant kelių, ėmė maldauti atleidimo. Tėvas be mažiausio priekaišto jį priėmė ir viską jam atleido.

Tiesą sakant, visi mes esame maištingi sūnūs, tik gyvename skirtingus tos istorijos epizodus: vieni tik ruošiamės išeiti, kiti kol kas džiugiai lėbaujame, tretį gal net susimąstėme, pasirėmę ant šakotos klajūno lazdos, ketvirtį, žiūrėk, jau ir namo partraukė prašyti atleidimo... Tai visas žmogaus **pajautas**¹⁵⁰, visus įvykius, likimo vingius **aprėpiantis**¹⁵¹ gyvenimo modelis, nuo jo **nenuklystama**¹⁵². Kur būtum, ką darytum, kokią patirtį išgyventum – tai tik sūnaus palaidūno klajonių, minčių, gyvenimo situacijų pakartojimas.

Egzistuoja ir kita šio pasakojimo versija – kinų, kur minėtoji istorija prasideda taip pat, bet vėliau prasminiai akcentai sukeičiami vietomis: tėvas pamato elgetaujantį sūnų ir liepia tarnams atvesti jį į rūmus. **Išsekusi**¹⁵³, apdriskusi, ničnieko neatsimenanti jaunuolį jis įdarbina arklidėje. Po kiek laiko paskiria jį arklidės vyresniuoju, o kai ir su šiuo darbu sūnus **susidoroja**¹⁵⁴, tėvas vėl paaukština jį – padaro rūmų **ūkvedžiu**¹⁵⁵. Žodžiu, tėvas veda sūnų tarsi kokiomis **pakopėlėmis**, kol paskiria jaunuolį savo dešiniaja ranka, ir tik tada prisipažįsta esąs jo tėvas. Trumpai tariant, atskleidžia savo paslaptį tik po to, kai padaro sūnų sau lygų.

Taigi kinų istorija truputėlį skiriasi nuo **evangeliškosios**¹⁵⁶. Pirmuoju (sūnaus palaidūno, Vakarų versija) atveju žmogui užtenka atlikti nuoširdžią bei gilią **atgailą**¹⁵⁷, ir jam bus suteikta Malonė, jis vėl bus priimtas į šeimą. Antruoju (sūnaus paklydėlio, Rytų versija) atveju žmogus privalo nueiti ilgą dvasinio tobulėjimo kelią, kuriuo, beje, jis ne tiek eina pats, kiek yra vedamas kito. Tik tada, pasiekęs vidinę harmoniją, jis išgirstą esąs savo geradarijo sūnus.

¹⁴⁵ **Lėbauti** – puotauti.

¹⁴⁶ **Praūžti** – išleisti (pinigus).

¹⁴⁷ **Bergždzias** – tuščias, neprasmingas.

¹⁴⁸ **Palaidūniškas** – nerimtas, nedoras.

¹⁴⁹ **Beprasmybė** – prasmės nebuvimas.

¹⁵⁰ **Pajauta** – jausmas.

¹⁵¹ **Aprėpti** – apimti.

¹⁵² **Nenuklysti** – neatsitraukti.

¹⁵³ **Išsekti** – sunykti, sumenkti.

¹⁵⁴ **Susidoroti** – čia: susitvarkyti.

¹⁵⁵ **Ūkvedys** – žmogus, vadovaujantis ūkio darbams.

¹⁵⁶ **Evangeliškosios** – biblinės.

¹⁵⁷ **Atgaila** – gailėjimasis suklydus.

Tad Evangelija akcentuoja sūnaus pastangas, kinai – tėvo. Pastarąją istoriją teisingiau būtų vadinti ne „Sūnaus palaidūno sugrįžimas“, o „Tėvas susigražina sūnų paklydėlį“. Ta pati istorija, tikta pakartota skirtingų žmonių – sūnaus ir tėvo – lūpomis: sūnaus pasakojime akcentuojami **sąmonėjančio**¹⁵⁸ palaidūno apmąstymai, skaudi patirtis, apsisprendimas ir ryžtas nusižeminti, o tėvo pasakojime – išmintinga **atjauta**¹⁵⁹, teisinga linkme **kreipianti**¹⁶⁰ tėvo ranka, susigražinant paklydėlį. Beje, rytiečių paklydėlis yra kur kas negrįžtamiau paklydęs, jis visiškai neatsimena nei savo tėvo, nei namų. Tokį parvesti namo gali tik mylintis tėvas. Todėl šiame pasakojime itin ryškus Mokytojo, Guru, Išminčiaus vaidmuo. Tuo tarpu krikščionių sūnus palaidūnas sugrįžti gali ir savo vidinių galių, apmąstymų, atgailos padedamas.

Klausimai ir užduotys.

1. Kodėl autoriui atrodo, kad skaitytojams svarbu priminti biblinę **parabolę**¹⁶¹ apie sūnų palaidūną? Kuo ji svarbi?

(1 tšk.)

2.1. Kuo biblinis pasakojimas apie sūnų palaidūną yra universalus?

(1 tšk.)

2.2. Remdamiesi bibline parabole, išvardykite visas individo elgesio modelio sudedamąsias dalis.

(2 tšk.)

3. Atpasakodamas kinų sūnaus paklydėlio versiją, autorius rašo: „Trumpai tariant, atskleidžia savo paslaptį tik po to, kai padaro sūnų sau lygų.“ Apie kokią tėvo paslaptį čia kalbama? Ką reiškia „padaro sūnų sau lygų“?

(2 tšk.)

4. Autorius, apibūdinamas pasakojimų sūnus, sąmoningai įvardija skirtingus epitetus: biblinis sūnus – palaidūnas (paleistas), kinų – paklydėlis (paklydęs). Pasamprotaukite, kuo skiriasi šie apibūdinimai.

(2 tšk.)

5. Naudodamiesi tekstu, charakterizuokite skirtingų kultūrų pasakojimus – užpildykite lentelę:

¹⁵⁸ **Sąmonėti** – darytis protingesniai, suprasti.

¹⁵⁹ **Atjauta** – gebėjimas užjausti.

¹⁶⁰ **Kreipti** – duoti kryptį, sukti.

¹⁶¹ **Parabolė** Biblijoje – Jėzaus pamokymas, perteiktas palyginimais.

<i>Pasakojimas apie sūnų palaidūną, Vakarų versija</i>	<i>Pasakojimas apie sūnų paklydėlį, Rytų versija</i>

(4 tšk.)

Vertinimo lentelė

TAŠKAI	12	11	10-9	8	7	6	5	4-3	2-1
BALAI	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Kūrybinė užduotis. Parašykite pastraipą „Labiausiai patikęs Odisėjo kareivio gyvenimo tarpsnis“. Savo pasirinkimą argumentuokite.

V. DIKTANTAS**NAUJOJO BABELIO MŪRININKAMS**

Argi nepernelyg iniciatyvūs buvo Babelio bokšto statytojai Senajame Testamente, **supuolę**¹⁶² pasidaryti sau vardo? Kita vertus, jų architektūriniai ir idėjiniai **užmojai**¹⁶³ šiandien man atrodo visai geranoriški, dargi su menine ambicija, trokštantys bendradarbiavimo su Dievu savarankiškumo. Kodėl Dievui nepatiko jų sumanymas, nesuprantu lig šiol. Nejaugi tai buvo kokia nevaldoma vienodai kalbančiųjų gauja, chuliganų **šutvė**¹⁶⁴, geidžianti įsilipti į dangų purvinais batais ir iš kokių piktų **paskatų**¹⁶⁵? Arba tarsi lietuvių pasakose – **išsikerojusia**¹⁶⁶ pupa **užsiropšti**¹⁶⁷ ligi šv. Petro vartų, sudaryti ten kelis verslius sandorius, pasimatyti su mirusiais artimaisiais? Net jei ir taip, kuo blogas tas naivumas ar kvailumas, nuoširdus tikėjimas savo ypatingumu, unikalumu, svarbumu? Vardu, kurį taip norisi turėti?

Naujojo Babelio statybos netikėtos ir, įdomiausia, nematomos. Vietoj plytų čia cirkuliuoja žodžiai, staiga tampantys visiems suprantami ir stebuklingi. Kodėl iš kalbos, pačios netikėčiausios statymo medžiagos, Dievas kuria Naująjį Babelį? Leidžia visiems vieniems kitus suprasti? Dar Senojo Testamento

¹⁶² **Supulti** – sulėkti, subėgti, greitai atsirasti.

¹⁶³ **Užmojis** – veikimo apimtis.

¹⁶⁴ **Šutvė** – būrys, kompanija.

¹⁶⁵ **Paskata** – paskatinimas, akstinas.

¹⁶⁶ **Išsikerooti** – išsišakoti, išsiplėsti, išaugti.

¹⁶⁷ **Užsiropšti** – užlipti.

pasakojime nematau toje užmačioje jokios puikybės, vien žmogiškumą. Įgyti vardą – iš baimės pavirsti niekuo, iš baimės išnykti, **išsiblaškyti**¹⁶⁸ po visą žemės paviršių – juk tat pateisinama! Turbūt tokia ir yra prasmė. Subėgti iš visų pašalių. Ir didžiai nustebti. (177 žodžiai)

Pagal Giedrę Kazlauskaitę

Metodinės rekomendacijos

1. Prieš rašydami diktantą, glaustai aptarkite Senojo Testamento pasakojimą apie Babelio bokštą. Atkreipkite dėmesį, jog žurnalistė G. Kazlauskaitė šį pasakojimą supranta kitaip, nei siūlo Biblija.
2. Sunkesnius žodžius paaiškinkite (tekste jie paryškinti, paaiškinimus rasite po tekstu).
3. Tikrinama išplėstinių pažyminių po pažymimojo žodžio ir šalutinių sakinių skyryba.

VI. ATPASAKOJIMAS

PRIE BABILONO UPIŲ, TEN MES...

Tai man pasakojo tėvas, buvęs karo belaisvis.

Liepos kaitra prie vieno iš Prancūzijos kelių. Belaisvių **vilkstinei**¹⁶⁹ leido pasėdėti ant griovio krašto. Šalia tėvo prisėdo mažas **sunykęs**¹⁷⁰ žydelis ir kažką savo kalba vis bambėjo po nosim.

Tėvas atsargiai pasislinko ir, žvilgčiodamas čia į žyduko rankas, **nukarusias**¹⁷¹ tarp **išsišovusių**¹⁷² kelių, čia į kažką virpančias lūpas, su ironija šyptelėjo:

– Meldies?

Šis, nepakeldamas akių, papurtė galvą.

– Ką gi tad reiškia tie tavo žodžiai?

„Prie Babilono upių, ten mes sėdėjome ir verkėme...“ – kita kalba, bet visai nepasikeitusiu balsu pasakė šis, pasakė taip, kad tėvui net pasirodė, jog jis pats sėdi ant upės kranto, atsirėmęs į **ištrupėjusią**¹⁷³ senų akmenų sieną.

Šie žodžiai skambėjo jam visą kelią, **vartaliuojosi**¹⁷⁴ burnoj, sunkėsi kaip balzamas į kraują, temdė akis, jis gėrė juos, jie pasivydamo jį visose klajonėse. Dar ir dabar tebegirdi juos pasakiusį balsą, ir drėgme, skaudžia ir miela drėgme, išsipila jie akyse.

– Bet kodėl, tėve, kodėl? – paklausiau.

– Kodėl? Iš kur man žinoti, kodėl? – Gal... – pradėjau, ketindamas kažką aiškinti, bet jis iš pirmo žodžio atspėjo mano ketinimus ir su visai nesuprantamu irzlumu, modamas abiem rankom ir traukdamasis nuo manęs, beveik rėkte išrėkė:

¹⁶⁸ **Išsiblaškyti** – išsisklaidyti, išsivaikščioti.

¹⁶⁹ **Vikstinė** – keliaujanti ilga eilė.

¹⁷⁰ **Sunykęs** – lietas.

¹⁷¹ **Nukarusios** (rankos) – nusvirusios.

¹⁷² **Išsišovęs** – išsikišęs.

¹⁷³ **Ištrupėjusi** (siena) – suskilusi.

¹⁷⁴ **Vartaliotis** – vartytis, veltis.

– Eik! Eik tu su savo visais gal. – Kiek patylėjęs, jau taikiau, bet **su kartėliu**¹⁷⁵, pridūrė: – Jums tik viskas – gal, tik knabinėti¹⁷⁶, draskyti. Lygint, tik viską lyginti, net savo šalį lyginti su kitom ir iš to nuspręsti, kiek ji verta meilės. Kas gi teliktų, jei motina imtų lyginti su kitais savo vaiką, jei nebūtų jis vienintelis iš visų vaikų vertas tik jos meilės, ir be jokio klausimo už ką.

Stojo nejauki tylą. Jis sėdėjo nuo manęs atokiai, žvalgėsi į laukus, vakarėjančios saulės **nutvieksa**¹⁷⁷ jo figūra atrodė vieniša ir bejėgė. Aš nesiryžau pasislinkti arčiau, nors ir norėjau; man **knietėjo**¹⁷⁸ pasiteisinti, tačiau nebuvo tikras, kad žodžiai, kurie prašyte prašėsi nuo lūpų, dar labiau jo nesuerzins. (294 žodžiai)

Pagal Bronių Radzevičių

Metodinės rekomendacijos

1. Pateiktas atpasakojimas gali būti skirtas mokyti glaudinti, t. y. rašyti glaustai.
2. Sunkesnius žodžius paaiškinti žodžiu ar net užrašyti ant lentos (tekste jie paryškinti, paaiškinimus rasite po tekstu).
3. Informuoti mokinius, kad tekste, kaip ir pavadinime, skamba bene garsiausios Biblijos giesmės fragmentas. Jis mena laikus, kai žydai buvo pavergti babiloniečių ir gyveno nelaisvėje. Universalia kalba biblinės giesmės frazė „Prie Babilono upių, ten mes sėdėjome ir verkėme...“ reiškia buvimą nelaisvėje ir savo likimo reflektavimą.
4. Atkreipti dėmesį, kad vyksta pasakojimas pasakojime: **dabartis** – tėvas sūnui pasakoja iš praeities laikų įvykį (1), **praeitis** – sūnaus tėvas kalbasi su belaisviu žydu (2).
5. Aptarkite pasakotojo žodžius: „drėgme, skaudžia ir miela drėgme, išsipila jie akyse.“ Apie išorinį jausmų proveržį – verksmą – rašytojas prabyla meninių priemonių griūtimi: pakartojimu („drėgme,... drėgme“), epitetais („skaudžia“, „miela“), vaizdingu veiksmažodžiu („išsipila“).
6. Išsiaiškinkite priešpaskutinę atpasakojimo pastraipą, tekste ji pabraukta: kodėl tėvas ironizuoja žmonių norą lyginti savo tėvynę su kitomis. Atkreipkite mokinių dėmesį, su kuo gretinama tėvynė.
7. Pasiūlykite parašyti pastraipą „Meilė tėvynei – lyg meilė motinai“.

VII. TEKSTO KŪRIMO RAŠTU IR ŽODŽIU TEMOS

Eil. nr.	Temos formuluotė	Kūriniai pasirinkti
1.	Kaip ir kodėl rašytojų kūryboje panaudojami mitai?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ovidijaus poemos fragmentas; ➤ S. Gedos eilėraštis

¹⁷⁵ **Su kartėliu** – su pykčiu, apmaudu.

¹⁷⁶ **Knabinėti** – čia: gilintis.

¹⁷⁷ **Nutvieksa** – nušviesta.

¹⁷⁸ **Knietėjo** – norėjosi.

2.	Kokius žmogaus elgesio modelius atskleidžia literatūra?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ biblinė parabolė apie sūnų paklydėlį; ➤ Alfonso Nykos-Niliūno eilėraštis; ➤ Donaldo Kajoko esė
4.	Kokių prasmių įgyja Senojo Testamento pasakojimas apie Babelio bokšto statybą?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ biblinis pasakojimas apie Babelio bokšto statybą; ➤ G. Kazlauskaitės esė „Babelio bokšto mūrininkams“; ➤ Br. Radzevičiaus apsakymas „Prie Babilono upių, ten mes...“
5.	Kokias vertybes gina antikinė literatūra?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sofoklio „Antigonė“; ➤ Horacijaus odė „Jaunimui“; ➤ Senekos 88 laiškas
6.	Kodėl svarbu mylėti tėvynę?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Horacijaus odė „Jaunimui“; ➤ Br. Radzevičiaus apsakymas „Prie Babilono upių, ten mes...“

VII. PASTRAIPŲ KŪRIMO UŽDUOTYS

1. Remdamiesi narginėta Horacijaus ode „Jaunimui“, padėkite parašyti rašinio „Kokias vertybes gina antikinė literatūra?“ pastraipą. Pastraipą komponuojama tokiu būdu: **teiginys – argumentai – išvada**.

Užpildykite tuščias pastraipos vietas, įrašydami į jas tinkamus sakinius.

Vienas garsiausių romėnų poetų Horacijus odėje „Jaunimui“ sprendžia, kokiomis vertybėmis vadovautis jaunam žmogui. Imperatoriaus Augusto „aukso amžiaus“ poetas, didiko Mecenato numylėtinis Horacijus poezijoje įkūnijo romėnų jaunimo idealą. Pagrindinis odės įtampas laukas kyla iš kontrasto, koks neturi būti jaunas romėnas ir koks jis privalo būti. Jaunuolis privalo _____ . Mūšyje jis turi būti _____ : „Kilnu ir gera, ginant tėvynę, mirt.“ Idealaus jaunuolio gyvenimas _____ . Jo gyvenimas garbingas, kupinas taurių idėjų (tą patvirtina metafora – „kyla sparnais nuo klampiosios žemės“). Didžiausios jaunuolio vertybės apibūdinamos žodžiu „šaunumas“. Šaunuolio priešingybė yra _____ . Ne veltui tokiam, bėgant iš mūšio lauko, pakertami pakinkliai, sužeidžiama nugara. Kadangi pats imperatorius Augustas gynė stojiškas vertybes: išmintingumą, teisingumą, drąsumą, saikingumą, kuklumą, tai šitas dorybes savo eilėmis aukštino ir poetas Horacijus.

Pastaba: Kurdami pastraipą, mokiniai mokysis tinkamai panaudoti kūrinio citatas (1); geriau įsimins patį kūrinį (2).

2. Remdamiesi narginėtu Alfonso Nykos-Niliūno eilėraščiu „Odisėjo kareivis Hado karalystėje pasakoja“, padėkite parašyti rašinio „Kokius žmogaus elgesio modelius atskleidžia literatūra?“ pastraipą. Pastraipą komponuojama tokiu būdu: **teiginys – argumentai – išvada**.

Užpildykite tuščias pastraipos vietas, įrašydami į jas tinkamus sakinius.

Daugelis literatūros kūrinų meno kalba aptaria universalius žmogaus elgesio modelius. A. Nykos-Niliūno eilėraštyje „Odisėjo kareivis Hado karalystėje pasakoja“ jauno žmogaus gyvenimą įprasmina svajonės ir jų siekimas, nuotykių bei patyrimai. Jauniausias Odisėjo kareivis, kaip ir kiekvienas jaunas žmogus, trokšta naujų potyrių: _____

Kareivio tėvas, išleisdamas sūnų į kelionę, verkia, nes žino, jog jaunuoliui teks daug ką patirti, išmokti bei pereiti daug pavojų. Sūnus, atvirščiai, džiaugiasi, nes yra kupinas ambicijų, energijos, nori pažinti pasaulį ir pasiimti viską, ką tik gali: _____

_____. Be to, kiekvienas žmogus gyvenime pasiekia Troją, laimi pagrindinį mūšį – metaforiška prasme patiria didžiausią sėkmę. Po Trojos (gyvenimo zenito) grįžtama namo. Namai gali būti ir laikinieji, ir amžinieji, t. y. mirtis. Kaip žinome, kelionė yra ne tik išorinė, bet ir vidinė – patirties įgijimas. Tačiau patirtis, anot eilėraščio kalbančiojo, beprasmiška, nes žmogus nespėja ja pasinaudoti – miršta: _____

_____. Taigi, A. Nykos-Niliūno eilėraštyje „Odisėjo kareivis Hado karalystėje pasakoja“ analizuojami gyvenimo kaip nuotykių bei žmogaus išėjimo ir sugrįžimo modeliai.

Pastaba: Rašydami pastraipą, mokiniai mokysis tinkamai panaudoti kūrinio citatas.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Mačernis V. *Vėl žemės ilgesy*, Kaunas: Ramduva, 2016.
2. Lowry L. *Siuntėjas*, Vilnius: Alma littera, 2018.
3. Nostlinger Ch. *Pirmadienį viskas kitaip*, Vilnius: Alma littera, 2001.
4. Železnikov V. *Baidyklė*, Vilnius: Alma littera, 2008.
5. Iš Vytauto Mačernio laiško Bronei Vildžiūnaitei, internetinė prieiga: www.orbiteka.lt/vytautas-macernis-poetas/?cat=8
6. Lansbergienė E. *Gyvenu su Binkiu. Jo malkinėje*, internetinė prieiga: www.lituanistusamburis.lt/edita-lansbergiene-gyvenu-su-binkiu-jo-malkineje
7. Ovidijus *Metamorfozės*, Vilnius: Vaga, 1979.
8. Geda S. *Gedimino valstybės fragmentas: eilėraščiai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997.
9. Radzevičius Br. *Link Debesijos*, Vilnius: Vaga, 1984.
10. Nyka-Niliūnas A., *Būties erozija*, Vilnius: Vaga, 1989.
11. Sofoklis *Antigonė*, Vilnius: Žaltvykslė, 2004.
12. Horacijus *Jaunimui*, internetinė prieiga: www.saltiniai.info/files/literatura/LB00/Horacijus._Lyrika.LB2700.pdf
13. Seneka *Laiškai Lucilijui*, Vilnius: Sofoklis, 2016.
14. Kajokas D. *Lietaus migla Lu kalne*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.
15. Kazlauskaitė G. *Sekmadienio postilė. Naujojo Babelio mūrininkas*, internetinė prieiga: www.bernardinai.lt/straipsnis/2006-06-04-sekmadienio-postile-naujojo-babelio-murininkas/8911
16. Baumilienė O. *Literatūra – dialogo partneris samprotaujant. Gamta ir žmogus*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2014.
17. Baumilienė O. *Tas pats, ta pati*, Kėdainiai: Spaudvita, 2018.